

**СМЈЕРНИЦЕ ЗА КОНТРОЛУ ПРОИЗВОДЊЕ БЕЗ
ГЕНЕТИЧКИ МОДИФИКОВАНИХ ОРГАНИЗАМА (ГМО)
ЗАСНОВАНЕ НА РИЗИКУ**

Потреба за доношење Смјерница

Смјернице за утврђивање процеса производње и обиљежавања хране произведене без генетички модификованих организама (ГМО) настале су као резултат састанка министара одговорних за пољопривреду у ширем региону Дунава, који је на иницијативу Министарства пољопривреде и животне средине Републике Словеније и Дунав соја иницијативе одржан 23. августа 2013. године у Моравским Топлицама, а на којем се разговарало о импликацијама регионалне сарадње за протеинску сигурност у Дунавском региону. Министри су потписали заједничку декларацију у којој су се, између осталог, сагласили да треба „нагласити слободу избора потрошача успостављањем транспарентног интернационалног стандарда за праћење производње, контролу и систем сертификавања обиљежавања производа као производа без ГМО-а (GMO-free), за производе на бази биљака, прерађевине и производе животињског поријекла”.

Тим из Савезне агенције за животну средину из Аустрије (Umweltbundesamt), у блиској сарадњи са Њемачком организацијом за међународну сарадњу (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit – GIZ) и Дунав соја иницијативом, био је одговоран за координацију и предједавање партиципативног стручног процеса успостављања стандарда за обиљежавање прехранбених производа без ГМО-а, као и повезаног система контроле за Дунавски регион.

Уз подршку ГИЗ-овог пројекта, чији је циљ јачање економске, еколошке и социјално одрживе производње соје без ГМО-а у одабраним подручјима Дунавског региона, основана је Техничка радна група Босне и Херцеговине за преглед и разматрање предложеног обиљежавања хране произведене без ГМО-а и контроле производње без ГМО-а засноване на ризику. У Техничкој радној групи били су представници: Министарства спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине, Агенције за безбједност хране Босне и Херцеговине, Федералног министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске и Савјета за ГМО Босне и Херцеговине.

Финални текстови смјерница под називом:

- a) Стандард о утврђивању процеса производње и обиљежавања хране произведене без генетички модификованих организама (ГМО),
- b) Стандард за контролу производње без генетички модификованих организама (ГМО) засноване на ризику

достављени су земљама Дунавског региона с циљем примјене, нарочито земљама које још немају своје националне приступе за обиљежавање и контролу производа без ГМО-а.

Све остале европске земље које су заинтересоване за успостављање система обиљежавања и контроле производа без ГМО-а позване су да користе ове финалне текстове смјерница.

На основу члана 17. став 1, члана 53. став 3, члана 54. став 1, тач. а), б), и г) и члана 56. став 3. Закона о храни („Службени гласник БиХ“, број 50/04), члана 61. Закона о управи („Службени гласник БиХ“, бр. 32/02 и 102/09), директор Агенције за безбједност хране Босне и Херцеговине д о н о с и

**СМЈЕРНИЦЕ ЗА КОНТРОЛУ ПРОИЗВОДЊЕ БЕЗ
ГЕНЕТИЧКИ МОДИФИКОВАНИХ ОРГАНИЗАМА (ГМО)
ЗАСНОВАНЕ НА РИЗИКУ**

**Члан 1.
(Предмет)**

(1) Смјернице за контролу производње без генетички модификованих организама (ГМО) засноване на ризику (у даљем тексту: Смјернице) примјењују се код инспекција и сертификација које се изводе с циљем праћења усаглашености са карактеристиком „без ГМО-а“, у складу са Смјерницама за утврђивање и обиљежавање хране произведене без генетички модификованих организама.

(2) Сви производи који подлијежу поступку контроле према овим смјерницама могу бити обиљежени ознаком „без ГМО-а“, у складу са Смјерницама за утврђивање и обиљежавање хране произведене без ГМО-а. Ове смјернице тумаче се и примјењују заједно и, ако је то могуће, међусобно повезују. Посебно, дефиниције назначене у члану 3. поменутих смјерница односе се и на ове смјернице. Поменуте смјернице употпуњене су детаљним дефиницијама или описима релевантним посебно за Смјернице (видјети нпр. критичне и некритичне компоненте у члану 4. Смјерница).

**Члан 2.
(Циљ)**

(1) Циљ Смјерница јесте спровођење контроле усаглашености са карактеристиком „без ГМО-а“ засноване на ризику, која се у сваком случају врши у складу са најбољим могућим техничким условима. Контрола се спроводи једнообразно, примјеном високих технолошких и методолошких стандарда.

(2) Овим смјерницама обухваћена је контрола и сертификација усаглашености са карактеристиком „без ГМО-а“ у појединачним предузећима и организацијама (укључујући пројекте без ГМО-а, видјети у члану 4. Смјерница) у сљедећим секторима:

- а) биљна и сточарска производња,
- б) прерада (производња хране и хране за животиње),
- с) трговина, складиштење и транспорт.

(3) Сви производи сертификовани као „органски“ усаглашени су са одредбама и критеријумима наведеним у Смјерницама.

Члан 3.
(Опште одредбе)

- (1) Контрола и сертификација усаглашености са карактеристиком „без ГМО-а” представља еквивалент сертификавању производа у смислу стандарда ИСО 17065.
- (2) Кључни услов који налаже претходно поменути стандард јесте спровођење процјене према јасно дефинисаним критеријумима, какви се иначе наводе у стандардима или нормативним документима.
- (3) Сертификациона тијела (ЦТ) која врше инспекцију како би спровела контролу и сертификацију усаглашености са карактеристиком „без ГМО-а” овлашћена су за то само ако имају валидну акредитацију у складу са ИСО 17065, а посебно за примјену Смјерница за утврђивање и обиљежавање хране произведене без ГМО-а.
- (4) Уговор о контроли треба да буде склопљен између сертификационих тијела и клијента. Овим уговором треба да буду обухваћена сва права и обавезе обје стране с циљем осигурања свеобухватног мониторинга. Контроле усаглашености са карактеристиком „без ГМО-а” спроводе се, мутатис мутандис, у складу са захтјевима органске производње. Праксе које нису у складу са овим захтјевима прописане су овим смјерницама или их треба дати на знање акредитационом тијелу.
- (5) У пољопривредној производњи прави се разлика између сертификације која се врши у појединачним предузећима (уговор о појединачној инспекцији, годишња инспекција) и групних сертификација када је ријеч о сточарској или биљној производњи у контексту пројеката без ГМО-а.
- (6) Инспекцију свих пословних процеса треба обављати најмање једном годишње. Одредбе за инспекцију и узорковање у случају групне сертификације за пројекте у вези са ГМО-а описане су у чл. 19. и 21. Смјерница.
- (7) Аналитичке лабораторије које спроводе анализе треба да буду акредитоване на основу ИСО 17025.

Члан 4.
(Критичне и некритичне компоненте)

За сировине или пољопривредне и друге компоненте које су у употреби прави се разлика између некритичних и критичних компоненти у смислу производње без ГМО-а.

Некритичне:

- сировине које не могу бити генетички модификоване (минерали) или усјеви који имају генетички модификоване сорте и хибриде, а којима није одобрена дозвола за промет било гдје у свијету (јечам, раж, на основу ситуације на почетку 2015.

године) сматраће се некритичним (у даљем тексту: некритичне сировине и усјеви).

Критичне:

- усјеви који имају генетички модификоване сорте и хибриде у пољопривредној производњи (нпр. кукуруз, соја) као и сировине или производи који су произведени од таквих усјева сматраће се критичним у сваком случају (у даљем тексту: критичне сировине и усјеви). Узгајане биљке које немају дозволу за промет, али се нпр. уобичајено појављују у систему брзог обавјештавања за храну и храну за животиње (RASFF) у ЕУ (попут риже, папаје) такође се могу сматрати као критичне компоненте (видјети Анекс IV Смјерница)
- компоненте у храни животињског поријекла
- компоненте хране попут ензима, адитива, итд. третирају се као критичне компоненте.

Члан 5.

(Пројекти без ГМО-а и групна сертификација)

(1) Пројекти без ГМО-а састоје се од појединачних сектора као што су пољопривредна производња, прерада, трговина, складиштење и транспорт. У случају пројеката без ГМО-а, захтјеви за ове појединачне секторе примјењују се свеобухватно уз осигурање да се контрола спроводи у читавом производном ланцу. Графикони система мониторинга заснованог на ризику у оквиру групне сертификације, а у вези са пројектима без ГМО-а, могу се наћи у анексима I и II Смјерница.

(2) У случају пројеката без ГМО-а, руководилац пројекта припрема опис пројекта наводећи ове критеријуме, презентујући укупан систем (укључујући своје пословне просторије као учесника у пројекту без ГМО-а и његове методе производње). Ово укључује и друга партнерска предузећа која учествују у пројекту без ГМО-а и њихове задатке (нпр. маркетинг, продаја) и спецификацију критеријума за различите облике предузећа која учествују у пројекту без ГМО-а. Опис овог пројекта без ГМО-а биће доступан свим укљученим учесницима заинтересованим за пројекат.

(3) У овим случајевима инспекцијски уговор обухватиће одредбе које ће осигурати да се права и обавезе из тог уговора односе на све учеснике у пројекту без ГМО-а.

(4) У оквиру пројекта без ГМО-а неколико произвођача (нпр. фармери који испоручују млијеко, мљекари) могу бити сертификовани као група без индивидуалне сертификације сваког појединачног произвођача (групна сертификација). У случају групне сертификације, сертификат ће бити издат само руководиоцу пројекта.

(5) У наставку је дат примјер пројекта без ГМО-а који укључује групну сертификацију:

Мљекара или клаоница закључују уговор у вези са производњом и контролом без ГМО-а са групом произвођача (нпр. фармера). Сертификационо тијело уговором са

мљекаром или клаоницом дефинише услове за инспекцију и сертификацију групе фармера (попут обезбјеђивања података, санкционисања, размјене информација).

Члан 6. (Фазе поступка контроле)

(1) Контрола усаглашености са карактеристиком „без ГМО-а” укључује сљедеће главне фазе (такође видјети графиконе контролних процедура у анексима I и II Смјерница):

- a) иницијално испитивање и класификација ризика у пољопривредним предузећима (сточарска производња),
 - 1) иницијално испитивање које врши сертификационо тијело, или
 - 2) иницијално испитивање у оквиру клијентовог система самоконтроле, које спроводи орган за надзорну контролу, док оцјењивање врши сертификационо тијело,
 - 3) опис предузећа и класификација ризика;
- b) редовна инспекција пољопривредног предузећа (биљна производња);
- c) редовна инспекција послова прераде и трговине (храна, храна за животиње, трговина критичним сировинама, откупљивачи...);
- d) сертификација;
- e) увођење и примјена корективних мјера (извођење додатног узорковања заснованог на ризику, гдје је примјенљиво);
- f) годишња сертификација.

(2) Обим у којем клијенти (организације) примјењују систем самоконтроле зависи од њихових ресурса и стратегија. Ако се примјењују системи самоконтроле, они се узимају у обзир при утврђивању учесталости спољних инспекција у току иницијалног испитивања. У случају система самоконтроле, сертификационо тијело насумице, у било које вријеме, има приступ подацима о самоконтроли на основу уговора, а особље клијента ради у складу са спецификацијама које достави сертификационо тијело у току иницијалног испитивања.

(3) Мјере које предузме сертификационо тијело обезбјеђују да цјелокупан производни ланац у оквиру дјелокруга клијента (укључујући све пословне објекте и снабдјеваче) буде под контролом. Ово се, ако је могуће, постиже путем документације која садржи наруџбенице и доставнице, нпр. наводећи да производ потиче из производње без ГМО-а.

(4) Сертификационо тијело води регистар критичних компоненти (референца у Анексу IV Смјерница). Као минималан услов, у овом регистру се наводе типови генетички модификованих биљних врста одобрених у Европској унији (сјеме, храна и храна за животиње), уз навођење биљне врсте, ГМ сорте или хибрида и јединственог кода за ГМО. Када је ријеч о храни и храни за животиње, може се консултовати ЕУ Регистар за

одобрену ГМ храну и храну за животиње (који је јавно доступан на интернетској страници Европске уније www.ec.europa.eu/dgs/health_food-safety).

(5) Лабораторијске анализе за испитивање узорака наручују се на основу ГМ сорте или хибрида наведених у овом регистру. Овај регистар треба стално ажурирати. Резултати ове процјене ризика представљају основ за дефинисање потреба за обуком инспекцијског особља, као и за планирање инспекција и информација које се пружају клијентима.

Члан 7. **(Поступање у случају контаминације)**

(1) Основни захтјев за производњу хране са ознаком „без ГМО-а” јесте да састојци хране и хране за животиње не смију да носе било какву ознаку о обавезном обиљежавању ГМО, у складу са прописима земље у којој се примјењује Смјернице, који је усклађен са Уредбом Европског парламента и Савјета бр. 1829/2003 од 22. септембра 2003. године о генетички модификованој храни и храни за животиње (у даљем тексту: Уредба бр. 1829/2003) и Уредбом Европског парламента и Савјета бр. 1830/2003 од 22. септембра 2003. године о сљедивости и обиљежавању ГМО-а и сљедивости прехранбених производа и хране за животиње произведених од ГМО-а (у даљем тексту: Уредба бр. 1830/2003) или са Уредбом бр. 619/2011 од 24. јуна 2011. године о утврђивању метода узорковања и анализе за службену контролу хране за животиње с обзиром на присуство генетички модификованог материјала за који је поступак одобравања у току или је одобрење истекло (у даљем тексту: Уредба бр. 619/2011) (Низак степен присуства¹).

(2) Мијешање са ГМО-има које је одобрено у ЕУ изузима се из обиљежавања у складу са законодавством земље у којој се примјењују Смјернице и усклађено је са уредбама (ЕК) бр. 1829/2003 и бр. 1830/2003, ако су испуњена два услова:

- a) не смије бити прекорачена најнижа вриједност садржаја ГМО-а од 0,9% по састојку (храна / храна за животиње) и
- b) присуство садржаја ГМО-а мора бити случајно или технички неизбјежно.

(3) Мијешање са ГМО-има који су одобрени у земљама у којима се Смјернице примјењује испод граница квантификације од 0,1% по врсти сматра се случајним или технички неизбјежним.

Напомена: Резултати анализе могу да доведу до неоправданих замјерки или одбацивања, у случају када се ради о сировинама или састојцима који се користе у храни за животиње, а који, према њиховој формулацији, не садрже откривену критичну биљну врсту (нпр. соју). Проблем настаје због чињенице да се садржај ГМО-а у сваком појединачном састојку материјала (а не материјалу у цјелини) одређује квантитативним

¹Пошто све земље Дунав соја иницијативе нису чланице ЕУ, поменуте одредбе у контексту специфичних прописа ЕУ предмет су домаћег законодавства. Оно се примјењује на све дијелове Смјерница у којима се спомиње законодавство ЕУ.

анализама. Резултати анализе, стога, могу бити нарушени и најмањом контаминацијом, нпр. прашином.

Члан 8. (Обиљежавање производа)

(1) Када је ријеч о обиљежавању или декларисању робе, производ на амбалажи или у пословној документацији која се прилаже уз њега има ознаку у складу са захтјевима Стандарда за утврђивање производње хране без ГМО-а и њеног обиљежавања. Потребно је обезбиједити да роба буде повезана са пословном документацијом која се уз њу прилаже (нпр. доставница). Захтјев за обиљежавање потребно је примијенити током цјелокупног производног ланца, а не само када се производ продаје крајњем потрошачу.

(2) Ово подразумијева да се директно, у склопу производа (амбалажа, контејнер, превозно средство које се користи за дати производ), даје јасна одговарајућа назнака, као и назив инспекцијског тијела, или се она наводи у пословној документацији која се прилаже уз робу, тако што ће се обезбиједити да се обиљежавање и производ могу у било којем тренутку повезати једно с другим.

Члан 9. (Посебне напомене у вези са контролом и сертификацијом)

(1) Надзорна контрола:

Надзорна контрола коју врши сертификационо тијело треба да буде обављена на уравнотежен начин у смислу постављених нивоа ризика у систему самоконтроле предузећа у складу са дијелом Смјерница: Класификација ризика за предузећа и биљне врсте.

(2) Сертификација:

- a) Сертификација се врши по обављеном иницијалном испитивању или након прве инспекције.
- b) У случају групних сертификација пољопривредних предузећа, сертификати се издају само руководиоцима пројекта (сертификати производа који се добијају након позитивног исхода инспекције). Подаци у вези са одобреним пољопривредним предузећима која учествују у пројекту подносе се руководиоцу пројекта на одговарајућем формулару.

(3) Додатне инспекције

На основу одступања од плана праћења, који зависи од и одређује се на основу класификације ризика, у свим случајевима могуће је спровођење додатног узорковања на основу ризика, чак и ако је инспекција извршена у 100% предузећа.

Члан 10.

(Графикони система праћења заснованог на ризику у оквиру групних сертификација у контексту пројеката без ГМО-а)

У анексима I и II Смјерница дати су графикони система контроле у случају групних сертификација у оквиру пројеката сточарске и биљне производње без ГМО-а.

Члан 11.

(Унутрашња контрола и системи обезбјеђивања квалитета - каталог захтјева)

Производни објекти који послују према одредбама Смјерница обавезни су да примјењују систем унутрашње контроле и обезбјеђивања квалитета. Обим у којем клијенти (организације) примјењују системе унутрашње контроле зависи од њихових ресурса и стратегија. У Анексу III Смјерница наведена су практична упутства за примјену захтјева наведених у овом документу.

Члан 12.

(Квалификације инспекцијског особља)

(1) Ради контроле усаглашености са карактеристиком “без ГМО-а”, особље сертификационог тијела треба да испуњава:

- a) захтјеве клаузуле 6.1. стандарда ИСО 17065,
- b) све друге захтјеве стандарда ИСО 17065.

(2) Особље које врши инспекцију како би се пратила усаглашеност са карактеристиком “без ГМО” треба да испуњава сљедеће услове:

- a) да је успјешно завршило најмање један додатни једнодневни курс у вези са производњом без ГМО-а и њеним праћењем, као и да похађа годишњу обуку;
- b) да је обучено за посебне услове потребне за узорковање;
- c) да је обучено за примјену Смјерница;
- d) да испуњава годишњи минимум када се ради о броју и трајању инспекције, који утврђује сертификационо тијело у свом систему управљања квалитетом QMS.

Члан 13.

(Квалификације сертификационог особља)

(1) Особље које је задужено за:

- а) увођење и спровођење корективних мјера, или
- б) сертификавање усаглашености са карактеристиком “без ГМО-а”, а које врши ове сертификације

треба да има најмање исти степен квалификације као и инспекцијско особље.

(2) Осим услова из става (1) овог члана, ово особље похађа обуку о посебним захтјевима за увођење и спровођење корективних мјера у случају неусаглашености са производњом без ГМО-а (став (1) тачка а) овог члана) или за сертификавање усаглашености са производњом без ГМО-а (став (1) тачка б) овог члана). Ову обуку треба да документује сертификационо тијело.

ИНИЦИЈАЛНО ИСПИТИВАЊЕ И КЛАСИФИКАЦИЈА РИЗИКА

Члан 14.

(Основе иницијалног испитивања и класификације ризика)

(1) Резултати иницијалног испитивања, заједно са свим одговарајућим анексима (плановима, описима поступака, организационим графиконима итд.) сумирају се у опису дјелатности. Овај опис дјелатности служи као основ за класификацију ризика.

(2) Предузећа која подлијежу инспекцији класификују се према скали ризика од четири нивоа: ризик-0, ризик-1, ризик-2 и ризик-3. Предузећа класификована на нивоу ризика-3 не могу добити сертификат о усаглашености са карактеристиком „без ГМО-а”.

(3) Према стандарду ИСО 17065, класификацију ризика треба увијек да утврди сертификационо тијело.

(4) Класификацију ризика може да утврди клијент сертификационог тијела у оквиру самоконтроле, а провјерава је сертификационо тијело, које је, према потреби, довршава или мијења (видјети табелу 1. Смјерница).

(5) Класификација ризика представља основ за израчунавање учесталости наредних годишњих инспекција.

Члан 15.

(Иницијално испитивање у пројектима сточарске производње)

(1) Иницијално испитивање заснива се, без изузетка, на инспекцији на терену коју врши обучени и овлашћени инспектор.

Иницијално испитивање може да спроведе:

- а) сертификационо тијело 100%, или
- б) сертификационо тијело, употпуњено иницијалним испитивањем спроведеним у оквиру клијентовог система самоконтроле.

У оба случаја клијент припрема свеобухватан опис појединачних предузећа или организација (пројекта).

(2) Иницијално испитивање чини дио поступка контроле, којим се утврђује тренутно стање предузећа и одређују мјере које клијент треба да предузме:

- а) прије сертификације и
- б) гдје је примјењиво, после сертификације.

(3) Иницијално испитивање обавља се коришћењем формулара за иницијално испитивање намијењеног клијентима. Овај формулар за иницијално испитивање намијењен клијентима садржи све аспекте потребне да би се постигла усаглашеност са Стандардом утврђивање и обиљежавање хране произведене без ГМО-а. Инспектор документује ове аспекте, а клијент својим потписом потврђује да је упознат с њима.

(4) Ако клијенти посједују више од једног пословног објекта или ако имају и снабдјеваче који су укључени у уговор о инспекцији, формулар за иницијално испитивање намијењен клијентима такође мора да садржи и податке о свим пословним објектима, како то тражи сертификационо тијело, као и о свим снабдјевачима обухваћеним уговором о инспекцији.

(5) Све мјере које клијент треба да предузме како би постигао усаглашеност са Смјерницама за производњу хране без ГМО-а, према спецификацијама које достави сертификационо тијело, пажљиво се документују за вријеме иницијалног испитивања.

(6) Сертификационо тијело утврђује рокове за спровођење мјера које је потребно предузети.

(7) Приликом утврђивања рокова, сертификационо тијело прави разлику између:

- а) мјера које треба предузети прије сертификације, ако неусаглашеност доводи до негативних посљедица или може негативно да утиче на статус производа са ознаком “без ГМО-а”, и
- б) мјера које се могу предузети и после сертификације, под условом да ни на који начин не утичу на статус производа са ознаком “без ГМО-а”.

Одлука о избору између могућности наведених у тачки а) или б) треба да буде документована.

(8) Своју обавезу да спроведе захтијеване мјере у утврђеном временском року клијент потврђује на меморандуму предузећа у смислу анекса уговора о инспекцији, а обавезу потврђују и снабдјевачи потписивањем формулара за испитивање.

Члан 16.

(Спровођење иницијалног испитивања у пројектима сточарске производње – групне сертификације

(1) На располагању су сљедеће двије могућности:

- a) иницијална испитивања врши сертификационо тијело у 100% предузећа, у форми инспекција на терену
- или
- b) иницијална испитивања врше се и у оквиру система самоконтроле и врши их сертификационо тијело.

(2) У 100% укључених предузећа иницијално испитивање врши клијент у оквиру свог система самоконтроле, а према спецификацијама које достави сертификационо тијело. У 25% укључених предузећа, резултате на терену потврђује инспекцијско тијело. У случају производних линија у којима се храна за животиње која садржи соју користи у већим количинама, што је сертификационо тијело утврдило, и то се дешава свакодневно (нпр. живина за производњу јаја, товна живина, товне свиње, интензивна производња млијека), иницијално испитивање се потврђује у 50% укључених предузећа. Резултати иницијалног испитивања које је спроведено у оквиру самоконтроле, резултати иницијалног испитивања које је обавило сертификационо тијело, као и резултати надзорне контроле иницијалног испитивања коју обавља сертификационо тијело провјеравају се, између осталог, како би се утврдиле евентуалне разлике и предузимају се одговарајуће мјере ако се то покаже потребним.

Члан 17.

(Потврђивање и допуњавање иницијалног испитивања које врши сертификационо тијело)

(1) Сертификационо тијело потврђује да су сви формулари за иницијално испитивање намијењени клијентима попуњени. Формулар за иницијално испитивање намијењен клијентима провјерава се и допуњава:

- a) било којим чињеницама и околностима које нису претходно поменуте у формулару за иницијално испитивање клијента, а које су потребне за класификацију ризика и даљу инспекцију,
- b) било којим мјерама које клијент треба да спроведе како би испоштовао уговорене обавезе. Клијент мјере потврђује својим потписом и оне се континуирано прилагођавају новим резултатима до којих се дође за вријеме трајања уговорног односа.

(2) Ако се иницијално испитивање допуњава системом самоконтроле којим управља клијент (као што су инспекције које врше запослени задужени за производњу млијечних производа с циљем постизања унутрашње контроле снабдјевача млијеком), примјењује се сљедеће:

- a) систем самоконтроле у цјелини се наводи у опису пројекта и формално га одобрава сертификационо тијело (тј. онај ко спроводи сертификацију),
- b) клијентов систем самоконтроле не замјењује, већ прије допуњава рад сертификационог тијела. Ово подразумијева сљедеће:

- 1) Сертификационо тијело може систему самоконтроле делегирати само јасно дефинисан квантитативни, као и јасно дефинисан квалитативни сегмент свог посла. Уговором о инспекцији између сертификационог тијела и клијента уређују се природа и обим ових сегмената, као и обавезе уговорних страна.
 - 2) Особље које обавља инспекцију у сврху самоконтроле обучава и одобрава сертификационо тијело или нека друга институција коју у ту сврху овласти акредитационо тијело. Активности самоконтроле које обавља особље које сертификационо тијело није одобрило доводе до тренутног увођења корективних мјера уговором договорених са клијентом и које сертификационо тијело наводи у каталогу корективних мјера.
 - 3) Сертификационо тијело има право да провјерава и допуњава иницијална испитивања спроведена у оквиру система самоконтроле тако што обавља даља иницијална испитивања на терену, самостално и у било које вријеме.
- с) Све мјере у иницијалном испитивању које су планиране у оквиру система самоконтроле спроводе се прије завршетка описа дјелатности.

КЛАСИФИКАЦИЈА РИЗИКА ЗА ПРЕДУЗЕЋА И БИЉНЕ ВРСТЕ

Члан 18.

(Класификација ризика за предузећа и биљне врсте)

- (1) Структура наредних контролних области односи се на различите области производње без ГМО-а и не одражава хронолошки редослијед производње или контроле.
- (2) Одговарајући услови за класификацију ризика и контролу у овим областима примјењују се у предузећима која производе у складу са Смјерницама за производњу хране без ГМО-а или која складиште, рукују или транспортују робу у складу са овим смјерницама.
- (3) За сировине добијене из одређених врста биљака (нпр. кукуруз и соја), које се користе за производњу хране за животиње, сертификација није обавезна, осим ако је било који ГМО исте врсте биљке одобрен за узгој и узгаја се у земљи поријекла. Поред тога, повремене контроле (аналитички тестови) препоручују се чак и за сировине.
- (4) Критичне сировине (како је дефинисано у члану 4. Смјерница) и сировине животињског поријекла, које се користе за производњу хране, треба да буду сертификоване од акредитованог сертификационог тијела као производи без ГМО-а. Ово се примјењује на узгој, и у Дунавском региону и у другим земљама поријекла.

Члан 19.

(Пољопривредна производња - класификација ризика у биљној производњи)

(1) Биљна производња подразумијева узгој ратарских култура, поврћа и воћа, Класификација ризика се, стога, примјењује на набавку сјемена и садног материјала, као и код могуће контаминације биљних производа, нпр. ширењем полена. Даља прерада биљног материјала у храну и храну за животиње обрађена је у чл. од 23 до 26. Смјерница.

(2) Сљедећа класификација нивоа ризика односи се на дату биљну врсту. Ова класификација такође се користи и за праћење пројеката у области биљне производње. У системима за праћење биљне производње предвиђа се минималан број инспекција. Приликом одређивања овог минималног броја инспекција, такође могу да буду размотрени системи унутрашње контроле.

(3) Ако је у земљи на снази законски систем који омогућава присуство ГМО-а у сјемену и садном материјалу, то утиче на класификацију ризика према овим смјерницама:

а) Минималан ризик = ниво ризика 0

У правилу, минималан ризик постоји ако, према тренутно расположивим сазнањима, нигдје у свијету не постоји ГМ сјеме нити ГМ садни материјал дате биљне врсте.

Поред тога, минималан ризик постоји ако су ГМ сјеме или ГМ садни материјали дозвољени само изван одређене земље и ако се ризик од контаминације поља сматра ниским.

б) Низак ризик = ниво ризика 1

Предузећа се класификују као нискоризична ако су нпр. ГМ сјеме или ГМ садни материјали дозвољени и узгајају се само изван одређене земље, али се сматра да је ризик већи због различитих фактора, као што је могућа контаминација поља. Поред тога, ризик је низак ако се ГМ биљке узгајају у ограниченом обиму унутар Европе. У овом случају предузимају се одговарајуће мјере како би се спријечила контаминација поља, као што је ексклузивни узгој одабраних сорти или хибрида без ГМО-а или законска заштита којом се спречава узгој ГМ биљака.

с) Средњи ризик = ниво ризика 2

Предузећа се класификују као средњеризична ако су ГМ сјеме и ГМ садни материјал дозвољени и узгајају се у Европи или у земљи у којој се производи храна без ГМО-а и постоји висок ризик од контаминације поља; нпр. ако се ГМ сјеме засијава у околном подручју/пољима, а истовремено се поштују специфичне дистанце (просторне

изолације) које се захтијевају за одређене биљне врсте како би се избјегло унакрсно опрашивање или контаминација (нпр. због преноса полена ГМ биљака вјетром).

d) Висок ризик = ниво ризика 3

Предузећа се класификују као високоризична ако су ГМ сјеме и ГМ садни материјали дозвољени у земљи у којој се производи храна без ГМО-а и засијавају се и узгајају у околном подручју, а истовремено се не поштују специфичне дистанце (просторна изолација) које се захтијевају за одређене биљне врсте како би се избјегло унакрсно опрашивање или контаминација (нпр. због преноса полена ГМ биљака вјетром).

Члан 20.

(Инспекција и узорковање у оквиру пројекта без ГМО-а за групну сертификацију)

Табела 1: Процент сертификованих предузећа која подлијежу годишњој инспекцији за сваки ниво ризика.

Ниво ризика	Процент предузећа у којима је извршена инспекција	Учесталост узорковања/бербе
0	0	
1	25%	План узорковања (види напомену у наставку текста)
2	50%	План узорковања (види напомену у наставку текста)
3	Сертификација није могућа	

Напомена: Треба да постоји план узорковања. Ако се сировина узоркује у наредној фази вриједносног ланца (код откупљивача), није потребно обављати узорковање у пољу. У овом случају, приликом узорковања обраћа се пажња и на могућу контаминацију другим сировинама које су ускладиштене у пољопривредном објекту овог откупљивача.

Члан 21.

(Пољопривредна производња - класификација ризика у сточарској производњи)

(1) Конверзија се може извршити само на цјелокупним производним линијама (пословним јединицама), нпр. цјелокупна јединица за производњу мљечних производа

и/или цјелокупна јединица за узгој живине. Комбиновани системи пољопривреде (са ГМО-ом и без ГМО-а) у оквиру производне линије не могу се сертификовати.

(2) Пракса руковођења различитим производним линијама на различите начине (са ГМО-ом и без ГМО-а) доводи до већег ризика у предузећу, што се узима у обзир приликом израчунавања нивоа ризика. У правилу, ова пракса је могућа само ако су производне линије адекватно одвојене (ово такође важи и за различите производне линије гдје се држи иста врста животиња).

(3) Предузећа са производним линијама у којима се храна за животиње која садржи соју користи у већим количинама, што је сертификационо тијело утврдило, и то се дешава свакодневно (нпр. живина за производњу јаја, товна живина, товне свиње, интензивна производња млијека), класификују се у најмању руку као ниво ризика 1.

а) Минималан ризик = ниво ризика 0

Минималан ризик постоји само ако се производи који не могу бити генетички модификовани (нпр. минерали) или биљне врсте код којих постоје генетички модификоване сорте или хибриди који нису добили дозволу за стављање на тржиште у у одређеној земљи или генетички модификоване сорте и хибриди који нису предмет Уредбе бр. 619/2011 (Низак степен присуства) користе за храну за животиње и мијешање хране за животиње у оквиру производње животињског меса и само ако се складиште овакви производи и биљне врсте, ако се користе само сировине које не подлијежу обиљежавању ГМО-а према законодавству земље у којој се Смјернице примјењује усклађеним са Уредбом бр. 1829/2003 и ако се на газдинству користи само незамјењива ГМ храна за животиње.²

Могуће је да се појави минималан ризик ако се користи само храна за животиње погодна за производњу хране без ГМО-а која је прописно обиљежена и подлијеже систему праћења.

Акредитовано сертификационо тијело мора сертификовати ознаком „без ГМО-а” критичне сировине које потичу из земаља у којима су ГМО-и дозвољени за узгој и узгајају се.

б) Низак ризик = ниво ризика 1

Предузећа се класификују као нискоризична ако на пољопривредном газдинству постоји замјењива, неусаглашена храна за животиње, али се не користе исти објекти

² Храна за животиње која се производи за друге врсте животиња од врсте (породица или потпородица) која се држи у склопу сертификоване производње сматра се незамјењивом. Нпр. у производњи млијека без ГМО-а, храна за живину која се узгаја за производњу јаја сматра се незамјењивом, док се храна за говеда сматра замјењивом под условом да се ради о истој животињској врсти (породица: Bovidae; потпородица: домаћа крава). С друге стране, при сертификавању живине која се узгаја за производњу јаја, храна за говеда сматра се незамјењивом, док се храна за товну живину (живина: Galliformes) сматра замјењивом.

(нпр. мјешаонице, спирале, складишта, штале) за исхрану стоке, мијешање хране за животиње, складиштење и/или унутрашњи транспорт хране за животиње, чиме се избјегава контаминација.

Сировине за производњу без ГМО-а не подлијежу обиљежавању ГМО-а према законодавству земље у којој се Смјернице примјењују у складу са Уредбом (ЕК) бр. 1829/2003 и потичу из узгоја без ГМО-а. Критичне сировине, које потичу из земаља у којима су ГМО-и дозвољени за узгој и узгајају се, имаће поријекло из узгоја без ГМО-а, што треба да буде документовано наруџбеницама и доставницама.

с) Средњи ризик = ниво ризика 2

Предузећа се класификују као средњеризична ако се исти објекти (мјешаонице, спирале, складишта, штале) користе за исхрану стоке, мијешање хране за животиње, складиштење и/или унутрашњи транспорт хране за животиње, што може да доведе до контаминације. Претпоставка је да постоји ризик који се предузимањем одговарајућих мјера ипак може свести на минимум.

Ако се ризик не сведе на минимум предузимањем одговарајућих мјера, предузеће не може да буде сертификовано (ниво ризика 3).

Сировине за производњу без ГМО-а не подлијежу обиљежавању ГМО-а, према законодавству земље у којој се Смјернице примјењују у складу са Уредбом бр. 1829/2003.

д) Висок ризик = ниво ризика 3

Предузећа се класификују као високоризична ако се претпостави да је висок ризик да ће се храна за животиње без ГМО-а мијешати са храном за животиње која садржи ГМО, у току исхране, мијешања хране за животиње, складиштења и унутрашњег транспорта хране за животиње.

Члан 22.

(Инспекција и узорковање у оквиру пројекта без ГМО-а за групну сертификацију)

Табела 2: Процент сертификованих предузећа која подлијежу годишњој инспекцији за сваки ниво ризика.

Ниво ризика	Процент предузећа која подлијежу инспекцији
0	25%
1	50%
2	100%
3	Сертификација није могућа

Ако 25% предузећа подлијеже годишњој инспекцији, циљ је постићи да се у сваком предузећу инспекција обави намање једном у четири године. Ако 50% предузећа подлијеже годишњој инспекцији, циљ је постићи да у сваком предузећу инспекција буде обављена намање једном у двије године. Свака инспекција чији извјештај буде негативан захтијева додатну инспекцију.

Храна за животиње која садржи критичне сировине постаје приоритет када се ради о узорковању и анализи. Из оправданих разлога или ако се користе велике количине хране за животиње које садрже критичне сировине, учесталост узорковања може бити већа него што је наведено.

Такође, узорковање је потребно у случају кућних мјешаоница и покретних мјешаоница. Узорковање може изостати само ако се на газдинству користи храна за животиње која је сертификована као “погодна за производњу хране без ГМО-а” и/или некритичне сировине.

Члан 23.

(Прерада - класификација ризика за производњу хране за животиње)

Члановима од 23. до 26. Смјерница обухваћени су непокретна постројења (фабрике хране за животиње) и покретне мјешаонице.

а) Минималан ризик = ниво ризика 0

Минималан ризик постоји само ако се производи који не могу бити генетички модификовани (нпр. минерали) или биљне врсте код којих постоје генетички модификоване сорте или хибриди који нису добили дозволу за стављање на тржиште у одређеној земљи) користе у пословним објектима и ако се у овим објектима користе само сировине које не подлијежу обиљежавању ГМО-а према законодавству земље у којој се Смјернице примјењују у складу са Уредбом бр. 1829/2003, а који нису предмет Уредбе 619/2011 (Низак степен присуства). Критичне сировине које потичу из земаља у којима су ГМО-и дозвољени за узгој и узгајају мора ознаком „без ГМО-а” сертификовати акредитовано сертификационо тијело.

б) Низак ризик = ниво ризика 1

Предузећа су класификована као нискоризична ако се ГМО-и користе у овим пословним објектима, али се не користе исти објекти (нпр. мјешаонице, спирале, складишта) за мијешање хране за животиње, складиштење и/или унутрашњи транспорт, чиме се избјегава контаминација. Сировине за производњу без ГМО-а, према законодавству земље у којој се Смјернице примјењују у складу са Уредбом бр. 1829/2003, не подлијежу обиљежавању ГМО-а и потичу из узгоја без ГМО-а, према Стандарду за утврђивање и обиљежавање производње без ГМО-а. Критичне сировине које потичу из земаља у којима су ГМО-и дозвољени за узгој и узгајају се потичу из узгоја без ГМО-а, што треба да буде документовано наруџбеницама и доставницама.

с) Средњи ризик = ниво ризика 2

Предузећа се класификују као средње ризична ако се ГМО-и користе у пословним објектима и исти објекти (мјешаонице, спирале, складишта) користе се за мијешање хране за животиње, складиштење и унутрашњи транспорт, што може да доведе до контаминације, али је претпоставка да се овај ризик може свести на минимум предузимањем одговарајућих мјера (нпр. чишћењем цјелокупне количине сировине).

Ако се предузимањем одговарајућих мјера ризик не сведе на минимум, предузеће не може да буде сертификовано (ниво ризика 3).

Сировине за производњу без ГМО-а, према законодавству земље у којој се Смјернице примјењују у складу са Уредбом бр. 1829/2003, не подлијежу обиљежавању ГМО-а.

д) Висок ризик = ниво ризика 3

Предузећа се класификују као високоризична ако се у овим пословним објектима користе ГМО-и и претпоставља се да је висок ризик да ће се, у току мијешања хране за животиње, складиштења и/или унутрашњег транспорта, храна за животиње без ГМО-а мијешати са храном за животиње која садржи ГМО.

Члан 24.

(Инспекција и узорковање)

(1) Сва предузећа морају бити предмет инспекције бар једном годишње. На нивоу ризика 3, сертификација није могућа.

Утврђује се минималан број узорака по произведеној количини, узимајући у обзир узорке узете у систему унутрашње контроле у датом предузећу. При узорковању, фокус се ставља на храну за животиње која садржи соју или неку другу критичну сировину која се налази у њеној формулацији.

(2) Учесталост инспекција и узорковање повећавају се:

- а) зато што не постоји одвојено мјесто улаза за сировине без ГМО-а и сировине које садрже ГМО,
- б) зато што је удио производа без ГМО-а мали (што доводи до високог ризика од контаминације).

(3) У правилу, у производњи хране за животиње примјењује се сљедеће: улазне сировине се непрекидно прате, а посебан акценат ставља се на критичне сировине (како је утврђено у члану 4. Смјерница). Препоручује се спровођење процјене ризика код ових сировина и предузимање заштитних мјера које укључују, између осталог, навођење информација у документацији која се прилаже уз робу (увјерење о поријеклу робе), брзе процедуре тестирања (тест траке), сертификате и резултате анализа.

Члан 25.
(Класификација ризика за производњу хране)

a) Минималан ризик = ниво ризика 0

Минималан ризик постоји ако се у пословним објектима користе само критичне сировине или биљне врсте и сировине животињског поријекла које акредитовано сертификационо тијела сертификајује ознаком “без ГМО-а” или имају генетички модификоване сорте или хибриди који нису добили дозволу за стављање на тржиште у одређеној земљи.

b) Низак ризик = ниво ризика 1

Предузећа се класификују као нискоризична ако се у пословним објектима користе критичне сировине које нису сертификоване од акредитованог сертификационог тијела ознаком “без ГМО-а”, али не подлијежу обиљежавању ГМО-а према законодавству земље у којој се Смјернице примјењује у складу са Уредбом бр. 1829/2003. Такође, низак ризик постоји ако се користе сировине биљног поријекла које подлијежу обиљежавању ГМО-а и/или сировине животињског поријекла које нису сертификоване ознаком “без ГМО-а”, али се не користе исти објекти за прераду и транспорт, чиме се избјегава контаминација. Поред тога, низак ниво ризика постоји ако се критичне сировине биљног порекла набављају из земаља у којима су ГМО-и дозвољени за гајење и узгајају се, и ако су ове сировине сертификоване од акредитованог сертификационог тијела ознаком “без ГМО-а”.

c) Средњи ризик = ниво ризика 2

Предузећа се класификују као средњеризична ако се у пословним објектима користе сировине које подлијежу обиљежавању ГМО-а (према законодавству земље у којој се Смјернице примјењују у складу са Уредбом бр. 1829/2003) и/или сировине животињског поријекла које нису сертификоване од акредитованог сертификационог тијела ознаком “без ГМО-а” и ако се користе исти објекти за прераду и/или транспорт, што доводи до ризика од контаминације, али се претпоставља да се дати ризик може свести на минимум предузимањем одговарајућих мјера (нпр. чишћењем).

Ако се предузимањем одговарајућих мјера ризик не сведе на минимум, предузеће не може да буде сертификовано (ниво ризика 3).

d) Висок ризик = ниво ризика 3

Предузећа се класификују као високоризична ако се у пословним објектима користе сировине које подлијежу обиљежавању ГМО-а (према законодавству земље у којој се Смјернице примјењују у складу са Уредбом бр. 1829/2003) и/или сировине животињског поријекла које нису сертификоване од акредитованог сертификационог тијела ознаком “без ГМО-а”, ако се претпостави да је висок ризик да за вријеме

мијешања хране, складиштења и унутрашњег транспорта дође до мијешања хране без ГМО-а са храном која садржи ГМО, ако се критичне сировине набављају из земаља у којима је дозвољен узгој ГМО-а и ако ове сировине акредитовано сертификационо тијело није сертификовало ознаком “без ГМО-а”.

Члан 26.
(Инспекција и узорковање)

У производњи без ГМО-а, инспекција се врши на годишњој основи. Узорци се узимају из ризичних компоненти, ако је могуће анализирати ове компоненте. Додатно узорковање засновано на ризику спроводи се у зависности од тога како инспекцијско тијело процијени ризик.

Члан 27.
(Трговина, складиштење и транспорт)

(1) Овај члан односи се на трговину ринфузно пакованим критичним биљним врстама (нпр. соја и кукуруз) и ринфузно пакованим производима који се производе од критичних биљних врста (нпр. сојина сачма, кукурузни глутен, крмне смјесе), као и складиштење и транспорт таквих биљних врста и производа. Трговина упакованом робом, као и складиштење и транспорт такве робе (нпр. продавци прехранбених производа) нису обрађени у овом ставу. Роба упакована у ринфузне вреће и отворене контејнере третира се на исти начин као и неупакована роба.

(2) Овај члан односи се на складиштења биљних сировина, без обзира на то да ли се такво складиштење одвија у објектима појединачног пољопривредника или у објектима предузећа. Ако пољопривредник у својим објектима складишти своје пољопривредне производе који подлијежу сертификацији умјесто допремања ових производа директно с њиве, пољопривредник се такође сматра пољопривредним откупљивачем (без обзира на дужину складиштења). Пољопривредник се, на сличан начин, сматра пољопривредним откупљивачем ако врши постжетвену обраду (сушење, чишћење, климатизовање) у својим објектима.

а) Минималан ризик = ниво ризика 0

Постоји минималан ризик ако се само производи које није могуће генетички модификовати (нпр. минерали) или биљне врсте са генетички модификованим сортама које нису добиле тржишно одобрење у одређеној земљи складиште и транспортују у оквиру пословних објеката. За овај ниво ризика, храна за животиње и сировине за производњу хране за животиње, према законодавству земље у којој се Смјернице примјењују у складу са Уредбом бр. 1829/2003, не подлијежу обиљежавању ознаком ГМО. Храну и сировине за производњу хране (састојци, адитиви, итд.) који су настали из критичних биљних врста или су животињског поријекла треба да сертификује акредитовано сертификационо тијело као генетички немодификовани производ.

Ово се такође односи на храну за животиње и сировине за производњу хране за животиње које потичу из земаља поријекла у којима су одобрени и узгајају се ГМО-и.

б) Низак ризик = ниво ризика 1

Предузећа се класификују у категорију ниског ризика ако се производи од ГМО-а користе у пословним објектима, али се исти објекти (нпр. транспортне линије и магацини) не користе за мијешање хране и хране за животиње, складиштење и транспорт у оквиру пословних објеката, те се на тај начин избјегава контаминација.

Претходно поменуте одредбе које се односе на квалитет хране и хране за животиње, те на одговарајуће сировине, примјењују се, уз потребне измјене, на ниво ризика 1.

с) Средњи ризик = ниво ризика 2

Предузећа се класификују као средњеризична ако се производи од ГМО-а или производи произведени из ГМО-а складиште и транспортују у оквиру пословних објеката, а ти објекти користе се за складиштење и/или транспорт, те тако постоји ризик од контаминације, али се претпоставља да се он може свести на минимум предузимањем одговарајућих мјера (нпр. чишћењем силоса и возила).

Ако се предузимањем адекватних мјера ризик не сведе на минимум, предузеће не може бити сертификовано (ниво ризика 3).

Претходно наведене одредбе које се односе на квалитет хране и хране за животиње, те на одговарајуће сировине, примењују се, уз потребне измјене, на ниво ризика 2.

д) Висок ризик = ниво ризика 3

Предузећа се класификују као високоризична ако се производи од ГМО-а складиште или транспортују у оквиру пословних објеката и претпоставља се да је ризик од мијешања генетички немодификоване хране и хране за животиње са генетички модификованом храном и храном за животиње висок када је у питању складиштење и транспорт.

Члан 28.

(Инспекцијски надзор и узорковање)

Инспекцијски надзор врши се на годишњем нивоу, по аналогiji за све прерађиваче; узорковање се спроводи на основу ризика и у складу са дефинисаним планом узорковања. Утврђује се минималан број узорака према произведеној, складиштеној или продатој количини, имајући у виду узорке који се узимају у оквиру система унутрашње контроле предузећа. У сваком случају, ако анализе нису системски утврђене у каснијем процесу, потребно је урадити једну репрезентативну анализу по сезони.

ЦЕРТИФИКАЦИЈА НАКОН ИНИЦИЈАЛНОГ ИСПИТИВАЊА И ИНСПЕКЦИЈЕ

Члан 29. (Сертификација)

Како би била сертификована, предузећа треба да испуне сљедеће услове:

- a) да учине доступним комплетан опис (видјети Анекс I) пословне дјелатности заједно са свим иницијалним прегледима свих пословних објеката и добављача укључених у уговор о инспекцији који се закључује са клијентом,
- b) да успјешно заврше иницијални преглед и инспекцију чији су карактер и обухват утврђени системом управљања квалитетом QMS,
- c) да се континуирано не одређују и не спроводе корективне мјере које спречавају сертификацију у складу са каталогом корективних мјера.

ИНСПЕКЦИЈЕ

Члан 30. (Учесталост инспекција)

(1) Инспекције се врше према учесталости наведеној за различите области производње и класификације засноване на ризику. Системи унутрашње контроле којима управља клијент могу да допуне, али не и да замијене инспекције које врши сертификационо тијело. Уговором о инспекцији предвиђено је да резултати активности унутрашње контроле морају бити доступни сертификационом тијелу, под условом да су се такве активности догодиле.

(2) Редовно се врше претходно ненајављене инспекције, као и инспекције најављене у кратком временском року.

Члан 31. (Обим инспекција)

(1) Карактер и обим инспекција зависи од класификације ризика. Критеријуми за одабир предузећа у којима се врши инспекцијски надзор утврђују се и дефинишу системом управљања квалитетом сертификационог тијела QMS.

(2) Инспекције врши особље обучено за специфичну област (у складу са стандардом ИСО 17065) примјењујући методе које се уобичајено користе за ову активност. Инспектори, између осталог:

- a) своју инспекцију заснивају на опису пословне дјелатности,
- b) у потпуности слиједе инспекцијски формулар користећи информације и документе које обезбјеђују предузеће и његови представници,

- c) избјегавају сугестивна питања,
- d) активно врше инспекцијски надзор свих површина које припадају пословним просторијама,
- e) преиспитују чињенице,
- f) провјеравају документацију и преиспитују наведене чињенице,
- g) раде прорачуне тамо гдје је то примјењиво.

Члан 32.
(Пољопривредна газдинства)

Инспекције које се врше на пољопривредним газдинствима обухватају питања, контролне тачке (евиденције, посјете одговарајућим локацијама) и калкулације, као и њихов значај у производњи без ГМО-а, које се, гдје је то примјењиво, односе на следеће теме:

- a) садни материјал, сјеме,
- b) средства за заштиту биља,
- c) ђубрива,
- d) адитиве за силажу,
- e) храну за животиње,
- f) број животиња на газдинству,
- g) набавку додатних животиња.

Члан 33.
(Прерада, складиштење и трговина)

Инспекцијски надзор клијената и/или инспекције извршене у објектима прерађивача, пољопривредних откупљивача и трговаца обухватају питања, контролне тачке (евиденције, посјете одговарајућим локацијама) и калкулације, као и њихов значај у производњи без ГМО-а, као што је приказано у Табели 3, и које се, гдје је то примјењиво, односе на следеће теме:

Табела 3: Садржај инспекција према врсти дјелатности

Врста дјелатности	Садржај инспекција
Прерада	Формулације Улазна роба Квантитативни ток Анализа Излазна роба

	Декларација
Трговина и складиштење	Улазна роба Излазна роба Квантитативни ток Контаминација Анализа Декларација
Управљање	Документација Декларација

Члан 34.
(Инспекцијски извјештај)

- (1) Инспекције се документују у формулару о извршеном инспекцијском надзору.
- (2) У случају неусаглашености, потребно је у формулару навести потребне објективне доказе о овом проблему.
- (3) Формулар о извршеном инспекцијском надзору садржи објективне доказе о усаглашености на одговарајућим контролним тачкама које предвиди сертификационо тијело.
- (4) Непримјењиве дијелове формулара о извршеном инспекцијском надзору потребно је видно прецртати и означити као “непримјењиво”. Ако је то неопходно за разумијевање, потребно је објаснити разлог због којег одговарајућа контролна тачка није примјењива.

Члан 35.
(Одређивање и спровођење корективних мјера)

- (1) Системом управљања квалитетом QMS утврђују се мјере које је потребно предузети у случају неусаглашености (посебно у случају прекорачења граничних вриједности). Корективне мјере које се одређују због неусаглашености подразумијевају повећање учесталости инспекцијских надзора.
- (2) Повећан обим инспекцијског надзора утврђује се системом управљања квалитетом QMS.

Члан 36.
(Узорковање и анализа узорака)

- (1) Методи узорковања за потребе мониторинга производње без ГМО-а утврђују се системом управљања квалитетом QMS и у складу су са важећим законским и

нормативним одредбама (нпр. ИСО 24333 или Уредба Комисије (ЕУ) бр. 691/2013 од 19. јула 2013. године о измјени Уредбе (ЕЗ) бр. 152/2009 о методама узорковања и анализе).

(2) Узорци се узимају у свим фазама производње (произвођач хране за животиње, пољопривредни произвођачи, прерада хране и хране за животиње) и анализирају се тамо гдје је то технички изводљиво. Број узорака и анализа утврђује се на основу ризика и наводи се у систему управљања квалитетом QMS сертификационог тијела. Детаљније информације садржане су у дијелу Класификација ризика за предузећа и биљне врсте.

Члан 37.

(Накнадна годишња сертификација)

(1) Како би предузећа била сертификована, треба да испуне сљедеће услове:

- а) да учине доступним комплетан ажуриран опис пословне дјелатности заједно са свим иницијалним прегледима свих пословних објеката и добављача укључених у уговор о инспекцији који се закључује са клијентом,
- б) да се континуирано не одређују и не спроводе корективне мјере које спречавају сертификацију у складу са каталогом корективних мјера.

(2) У случају када клијенти раде са више различитих добављача, добављачи континуирано не одређују и не спроводе корективне мјере (систем самоконтроле и контроле сертификационог тијела) којима се спречава сертификација у складу са каталогом корективних мјера.

Члан 38.

(Ступање на снагу)

Смјернице ступају на снагу даном доношења и биће објављене на службеној веб-страници Агенције за безбједност хране БиХ (www.fsa.gov.ba).

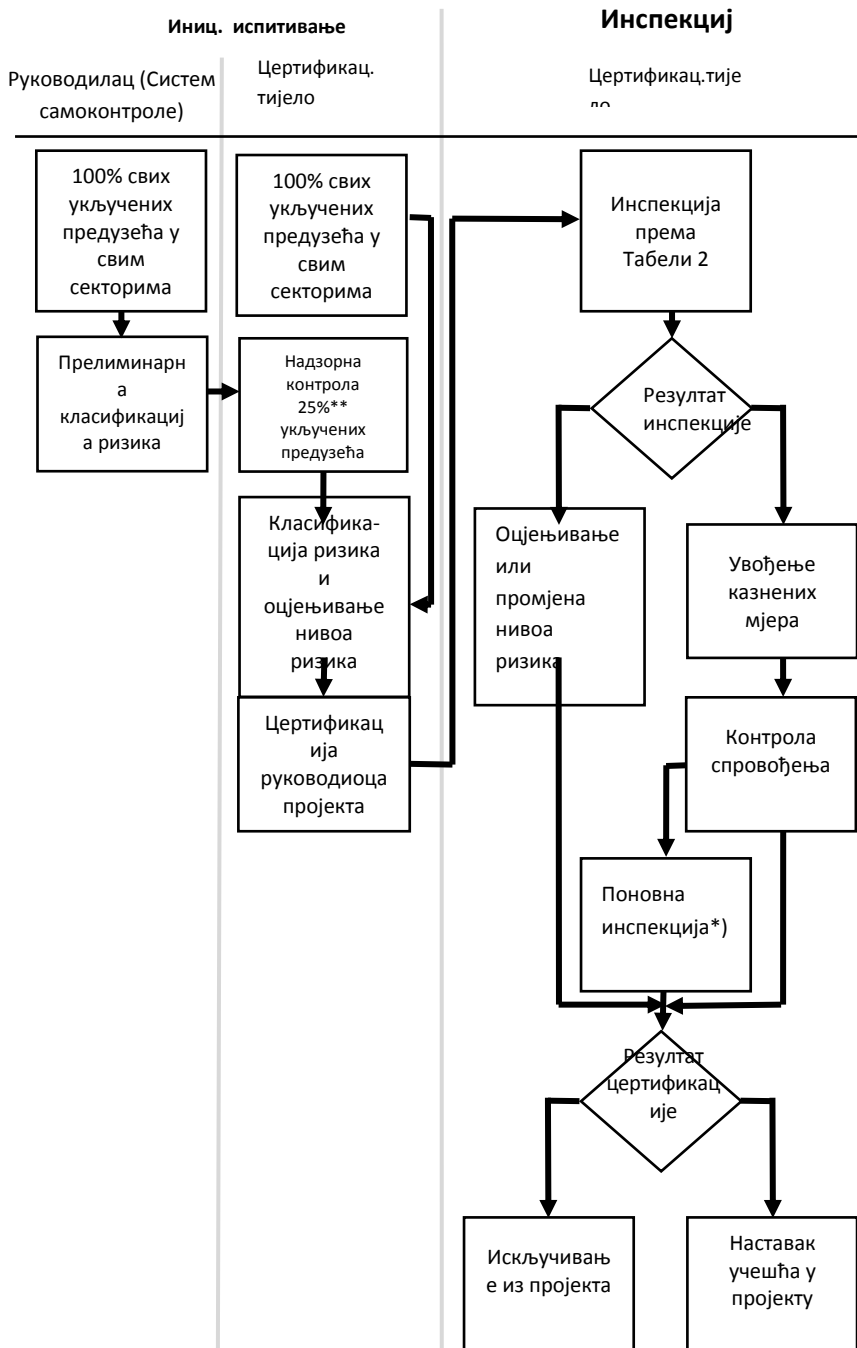
Број: 01-1-02-3-481-1/17

Датум: 05.04.2017. године

Директор
Мр сц. Џемил Хајрић, с.р.

АНЕКС I

ПРОЈЕКТИ БЕЗ ГМО-а У СТОЧАРСКОЈ ПРОИЗВОДЊИ

Графикон 1: Контролни систем за пројекте без ГМО-а у сточарској производњи

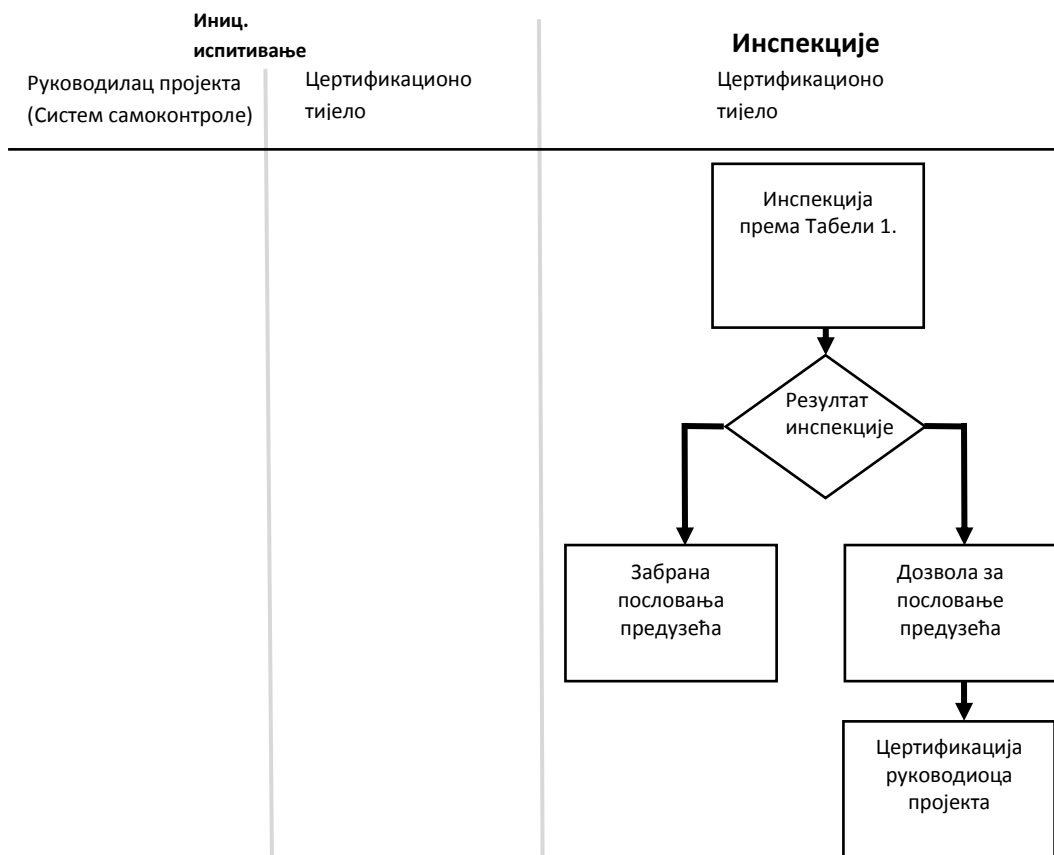
** У производним линијама у којима се храна за животиње која садржи соју користи у већим количинама, што је сертификационо тијело утврдило, и то се дешава свакодневно (нпр. живина за производњу јаја, товна живина, товне свиње, интензивна производња млијека), иницијално испитивање треба да покрије 50% укључених предузећа.

* Поновну инспекцију никако не треба схватити као поновну инспекцију на терену. Поновна инспекција такође може да значи потврђивање да су спровођене корективне мјере (нпр. подношење информација које недостају).

АНЕКС II

ПРОЈЕКТИ БЕЗ ГМО-а У БИЉНОЈ ПРОИЗВОДЊИ

У случају групне сертификације у оквиру пројеката биљне производње без ГМО-а не захтијева се спровођење иницијалног испитивања. Врши се годишња инспекција у складу са класификацијом ризика, која резултира дозволом или забраном пословања предузећа, у смислу Смјерница.

Графикон 2. Графикон контролног система за пројекте без ГМО-а у биљној производњи

АНЕКС III

КАТАЛОГ УСЛОВА

У овом анексу дате су додатне смјернице за примјену услова наведених у овом документу. Сљедећи услови се примењују на пољопривредну производњу, складиштење и транспорт, као и објекте за производњу хране/хране за животиње и разматрају се тамо гдје је то релевантно и примјењиво.

1.1. Услови за фазу пољопривреде

1.1.1. Опис објекта

Опис објекта служи за потпуну евиденцију локалних услова битних за производњу без ГМО-а. То је основ за унутрашњу процјену ризика, као и евалуацију коју даје спољни ревизор.

За сљедећи преглед потребно је обезбиједити ажуриран опис објекта.

Извјештавање и просљеђивање информација сертификационом тијелу неопходно је само у случају значајних промјена које утичу на класификацију ризика.

Опис објекта обухвата она питања која могу да доведу до увођења генетички модификоване хране за животиње у објекат.

Ако се, осим генетички немодификоване хране за животиње, такође производи, складишти, прерађује или уноси храна за животиње која садржи ГМО, потребно је израдити блок дијаграм/скицу на којој су назначене све штале као и њихови прихватни капацитети, врсте животиња које се тамо држе, површине намијењене складиштењу хране за животиње, објекти за производњу и руковање хране за животиње (објекти за мијешање, спремишта опреме, инсталације за храњење, итд.), као и сви објекти који нису директно смјештени на газдинству.

1.1.2. Расподјела одговорности/организациона шема

Потребно је направити списак свих лица запослених у објекту. На списак такође морају бити уврштени привремено запослени, ученици на пракси, приправници итд. обухваћени. Овај списак омогућава утврђивање одговорности за процесе исхране без ГМО-а, као и учешће других лица која је потребно обучити. Овај списак мора се ажурирати кад се особље прикључи предузећу или га напусти.

1.1.3. Наручивање хране за животиње

Пољопривредно газдинство треба да поручује храну за животиње писаним путем како не би дошло до забуне. У наруцби је потребно експлицитно навести да храна за

животиње мора бити погодна за производњу прехранбених производа који се обиљежавају као генетички немодификовани.

1.1.4. Систем унутрашње контроле

1.1.4.1. Попис животиња и поштовање периода конверзије

Потребно је да све врсте животиња које се држе у објекту, а намијењене су производњи хране, буду регистроване. Осим тога, нужно је утврдити да ли се ове животиње хране у складу са стандардом употребе генетички немодификоване хране или не.

Приликом куповине додатних животиња, треба се придржавати периода конверзије и испунити одређене услове. Поступак се описује сходно томе. У случају куповине нових животиња, подразумијева се да се период конверзије поштује, чак и ако је претходни власник хранио животиње у складу са стандардом употребе генетички немодификоване хране.

Доказ о оваквој исхрани може на примјер да буде потврда претходног власника или поуздан извод из сточног каталога/лицитације.

1.1.4.2. Сточни оброци

За све врсте животиња које су регистроване у попису животиња наводе се сточни оброци. За ове потребе, саставља се појединачни преглед за сваку врсту животиње. У случају да постоје различити сточни оброци у зависности од животне фазе (нпр. период засушивања код крава), сезоне (сезона испаше/држање стоке у затвореном простору у зимском периоду) итд., потребно их је такође посебно навести.

Компоненте хране за животиње наводе се прецизно, нпр. тачна ознака врсте хране за животиње и произвођача мјешавине хране за животиње умјесто само “храна за животиње за бољу млијечност”, или се наводи “пелети са екстрактом каноле”, умјесто само “канола”. Декларације, посебно за сложене компоненте, уносе се заједно са подацима о сточним обrocима.

1.1.4.3. Листе хране за животиње

Пољопривредно газдинство води листе хране за животиње. Листа хране за животиње омогућава преглед свих врста хранива која се тренутно користе у објекту, као и њиховог поријекла и намјене (нпр. за које врсте животиња се користе). На основу ове листе, могуће је сагледати даље неопходне аспекте заштите исхране без ГМО-а:

- a) прикупљени подаци могу послужити као основа за пројверу, али и гаранција да су за сваку испоруку хране за животиње или сјеменског материјала/сваког добављача одмах доступни одговарајући сертификати, који потврђују да ова врста хране за животиње/сјеменског материјала не подлијеже декларацији у складу са уредбама бр.1829/2003 и бр. 1830/2003;

- b) утврђивање преклапања у погледу намјене хране за животиње за различите врсте животиња је од пресудне важности ако предузеће истовремено користи храну за животиње која садржи ГМО, као и ону која не садржи ГМО.

Листа хране за животиње саставља се иницијално у оквиру првог прикупљања података. Након тога ажурира се додавањем нових врста хранива и нових добављача, при чему се бришу они који више нису актуелни. Међутим, друга опција важи само када је поменута хране за животиње у потпуности потрошена и више је нема у објекту. Додати и обрисани подаци биљеже се уз навођење датума прве набавке или датума када је храна посљедњи пут конзумирана. Сва храна за животиње која се самостално производи такође се уноси у листу хране за животиње. Ако је било које сјеме/ сјеменски материјал додатно купљен, потребно је навести име добављача.

Алтернативно рјешење за мала предузећа је састављање листе хране за животиње у коју се уносе хронолошки прикупљене фактуре и доставнице.

1.1.4.4. Спољни пружаоци услуга

Спољни пружаоци услуга као што су покретна постројења за мљевање и мијешање могу да проузрокују унакрсну контаминацију ГМ производа, нпр., ако се храна за животиње која садржи ГМО и она која не садржи ГМО узастопно мијеша. Подједнако је потребно узети у обзир и утицај превозника хране за животиње, група за механизацију, сушара итд.

У случају покретних машина за мљевање и мијешање, потребно је гарантовати и сходно томе документовати избјегавање унакрсне контаминације. То се може учинити на основу потврде спољног пружаоца услуга о извршеном чишћењу система.

Да би се избјегло међусобно мијешање или да би се оно svelo на минимум, условима испоруке предвиђено је да се, нпр., поштују уговори у вези са чишћењем и коришћењем генетички немодификованих уља.

1.1.5. Обука особља

Све особље укључено у радне процедуре сектора производње без ГМО-а, укључујући руковоце возилима, обучава се у вези са условима производње без ГМО-а и овдје утврђеним радним процедурама. Обуке се организују прије него што особље приступи одређеној активности, као и континуирано, најмање једном годишње.

Осим тога, потребно је свим лицима која раде у објекту обезбиједити свеобухватно знање о свим мјерама неопходним за обезбјеђивање генетички немодификоване исхране.

О овим обукама води се евиденција, и то у погледу њиховог садржаја, полазника, као и датума и мјеста обуке, те предавача.

Мала предузећа морају омогућити да сва лица укључена у радне процедуре релевантне за производњу без ГМО-а имају свеобухватно знање о мјерама неопходним за

обезбјеђивање исхране без ГМО-а. У случају да се не организује посебна обука, у опис погона треба додати и објашњење.

1.1.6. Документација и период чувања

Руководиоци чувају све доставнице, фактуре за опрему (нпр. за сјеме), документацију за отпремање хране за животиње, наруцбе, изјаве итд. најкраће три године или до сљедеће спољне контроле, ако законом није прописан дужи период чувања документације.

За потребе заштите, потребно је придржавати се сљедеће процедуре када је у питању набавка хране за животиње:

Наруцбе:

Појединачне наруцбе са захтјевом “Храна за животиње погодна за производњу хране обиљежене као храна произведена без ГМО-а” или “Храна не подлијеже декларисању у складу са уредбама бр. 1829/2003 или бр. 1830/2003”, или Уредбом бр. 619/2011 (Низак степен присуства) или, алтернативно, уговорним обавезама са добављачем који покрива комплетну робу.

Пратећа документација:

Од добављача хране за животиње захтијева се да дода сљедећи текст на доставницу/пратећи документ: “Храна не подлијеже декларисању у складу са уредбама бр. 1829/2003 или бр. 1830/2003” или “Храна погодна за производњу хране обиљежене као храна произведена без ГМО-а”.

1.1.7. Сљедивост и одвајање токова робе

1.1.7.1. Систем сљедивости

Систем сљедивости успоставља се тако да одмах и у сваком тренутку омогући утврђивање свих производа у објекту који су повезани са процесом обиљежавања генетички немодификованих производа. Осим тога, мора да постоји могућност праћења слиједа хране за животиње и производа који су у кратком року напустили објекат (нпр. један радни дан), као и прикупљања квантитативних извјештаја и евалуација, на основу којих се изводе закључци о токовима робе и њиховој прихватљивости. За ове потребе прикупљају се сљедећи подаци:

- a) о поријеклу;
- b) о формирању лотова (серија), ако је то примјењиво;
- c) о датуму испоруке и субјектима на тржишту којима је роба испоручена.

1.1.7.2. Мониторинг улазне робе

У служби задуженој за улазну робу треба обезбиједити да све критичне сировине и храна за животиње, које се користе за сектор производње без ГМО-а, испуњавају захтјеве производње без ГМО-а. За ове потребе нужно је обезбиједити одговарајући

доказ (нпр. непостојање обавезе обиљежавања у складу са уредбама бр.1829/2003 и бр. 1830/2003 или Уредбом бр. 619/2011 (Низак степен присуства) у вези са пратећом документацијом за храну за животиње).

Критичне сировине обухватају:

- a) увезене производе одобрене као генетички модификоване сорте у храни за животиње (нпр. соја, канола, кукурузни производи);
- b) производе који су одобрени за генетички модификован узгој у некој од држава чланица Дунав соје (нпр. кукурузни производи);
- c) производе који нису одобрени ни за увоз генетички модификованих производа нити за узгој у некој од држава чланица Дунав соје, али код којих постоји вјероватноћа и ризик од контаминације увезеном робом (домаћа соја, канола и кукурузни производи);
- d) производе који су предмет Уредбе бр. 619/2011.

Некритичне сировине обухватају:

- a) производе које није могуће генетички модификовати (нпр. минерали);
- b) производе који немају одобрење за генетички модификован узгој у некој од држава чланица Дунав соје, и нису увезени (нпр., производи од траве);
- c) производе из држава чланица Дунав соје који се уопште не узгајају, или се веома ријетко узгајају као генетички модификоване сорте (нпр. пшеница, јечам, овас, тритикале, раж).

За адитиве и помоћне супстанце у храни за животиње потребно је доставити додатне спецификације у којима је јасно наведено да производ не подлијеже обавезном обиљежавању ГМО-а.

Потребно је свеобухватно обезбиједити да у било ком тренутку храна за животиње која није погодна за производњу без ГМО-а не доспије у ток сировина и хране за животиње које се намјеравају користити за производњу хране без ГМО-а. У ту сврху, неопходно је заштитити ток робе и физички и временски, или јасним и потпуним обиљежавањем свих производа.

Да би се гарантовала сљедивост у пољопривредном сектору, потребно је провјерити да ли све доставнице за додатно купљену храну за животиње садрже потпуне податке и завести их хронолошким редом. Ако се користе било каква покретна постројења за мијешање и мљење, потребна је потврда у којој се наводи да она испуњавају одређене захтјеве, а такође је потребно документовати било какве податке о чишћењу система, ако су примјенљиви.

За додатно купљене животиње, потребно је пратити и документовати периоде конверзије.

1.1.7.3. Одвајање токова робе/ искључивање унакрсне контаминације

Складиштење/транспорт хране за животиње која не подлијеже обавезном обиљежавању одваја се од хране за животиње која подлијеже таквом обиљежавању. То одвајање може бити физичко или временско. Истовремено, складиштење је могуће једино у случају физичког одвајања.

У случају временског одвајања, одговарајућим процедурама мора се обезбиједити да се било какво преношење генетички модификованог материјала сведе на минимум. Појединачни процедурални кораци са процјеном ризика (нпр. превоз и поступци мијешања) морају се документовати уз посебан доказ о предузимању одговарајућих физичких, временских или логистичких мјера. Осим тога, у случају временског одвајања, нужно је документовати ефикасност мјера репрезентативним резултатима истраживања.

1.1.8. Третман производа са недостацима

У случају позитивних резултата анализе или других налаза у погледу неусаглашености са захтјевима производње без ГМО-а, потребно је прије отпремања робе, увођењем одговарајућих мјера, успоставити систем управљања грешкама и обиљежавања/забране неусаглашених производа.

У случају позитивних анализа хране за животиње која није обиљежена, али јасно подлијеже обавези обиљежавања, потребно је замијенити храну за животиње.

1.1.9. Заштита система унутрашње контроле

Једном годишње мора се извршити унутрашња провјера процеса уз преиспитивање описа објекта и уношење измјена у случају промјена.

1.1.10. Корективне мјере

Потребно је описати процедуру у случају неусаглашености, укључујући одговорности, и предузети одговарајуће мјере у случају рекламација у вези са производњом без ГМО-а (нпр. рекламације клијената или позитивни резултати анализе). Ефикасне корективне мјере евидентирају се и спроводе. Ово се такође односи на корективне мјере у оквиру посљедње контроле.

Описе процедура могуће је дати у оквиру описа објекта или у неком другом облику.

1.1.11. Управљање кризним ситуацијама

Систем управљања кризним ситуацијама је једино неопходан за пољопривреднике који нису укључени у систем/пројекат производње без ГМО-а.

Систем управљања кризним ситуацијама је спреман и потенцијалне опасности се анализирају. У оквиру система управљања кризним ситуацијама потребно је успоставити процедуру којом се описује правац дјеловања у случају кризне ситуације. Телефони за хитне случајеве и контакт информације добављача и клијената морају увијек бити доступни.

Утврђена је процедура за забрану одбачених производа.

Пољопривредно предузеће обавјештава своје клијенте у што краћем року о било каквим проблемима у вези са спецификацијом производа, посебно у вези са неусаглашености(ма) са критеријумима производње без ГМО-а које су имале, имају или би могле имати одређени утицај на безбједност и/или законитост тих производа. Ово се спроводи у складу са принципом предострожности, али се не ограничава на њега.

1.2. Услови прераде (храна за животиње)

Дистрибутери хране за животиње који физички не премјештају робу (тзв. продавци који немају магацин), не морају се подвргавати прегледу. Међутим, мора се гарантовати сљедивост производа.

1.2.1. Опис погона

Опис погона треба да буде доступан и да садржи сљедеће:

- a) све сировине и храну за животиње које погон производи, складишти, транспортује и продаје;
- b) спецификације све хране за животиње које се наводе као погодне за производњу хране без ГМО-а;
- c) списак добављача;
- d) списак производних линија;
- e) преглед подуговарача/прерађивача под уговором који су укључени у процес генетички немодификоване производње. Они морају бити укључени у процес на основу уговора;
- f) скуп формулација које се односе на производњу без ГМО-а (формулације/модификације формулација мора одобрити одговорно лице у погону);
- g) преглед свих локација, производних објеката и производних линија, укључујући све производне процесе који се ангажују споља, ако је то примјенљиво.

1.2.2. Одређивање одговорности/организациона шема

Структура погона и организациона шема морају бити доступне у оквиру предузећа у писаној форми те морају садржавати подјелу одговорности и план замјена за вријеме одсуства.

Потребно је сачинити списак свег особља у погону, као и особља запосленог на одређено вријеме, ученика на пракси, приправника, итд.

На основу тог списка могуће је утврдити ко је одговоран за процесе производње без ГМО-а, као и особље које је укључено, и које самим тим мора да буде обучено. Овај списак мора се ажурирати сваки пут када се нови запослени прикључе или напусте предузеће.

1.2.3. Концепт унутрашње контроле/процјена ризика

Концептом унутрашње контроле произвођача хране за животиње морају се узети у обзир нужно одвојено руковање производима који садрже и који не садрже ГМО, као и могућност њиховог уношења и контаминације. Такође, концепт треба да буде адекватан за одговарајуће производне ситуације у објекту. Слично НАССР систему, нужно је извршити процјену ризика која укључује чишћење. Осим тога, уводе се мјере превенције, праћења и контроле, када је у питању прихватљивост необиљежавања у складу са уредбама бр. 1829/2003 и 1830/2003 или коришћење тврдње којом се наводи да је храна за животиње прихватљива за производњу без ГМО-а.

Концептом унутрашње контроле произвођача хране за животиње треба да буду узети у обзир сљедећи критеријуми:

- a) регистрација свих сировина и хране за животиње за сектор генетички немодификоване производње, без обзира на то да ли подлијежу обавези обиљежавања или не;
- b) одвојено руковање сировинама и храном за животиње која подлијеже обиљежавању и оном која не подлијеже обиљежавању, на свим нивоима складиштења, прераде и транспорта;
- c) утврђивање и искључивање било какве могућности уношења или контаминације;
- d) процјена ризика, имајући у виду могуће ризике узроковане одређеном врстом хране за животиње, земљама поријекла и производним процесима, као и параметрима објекта;
- e) треба да буду спремне спецификације за све готове производе за обиљежавање ознаком “без ГМО-а” као и да буду утврђене са уговорним партнерима у писаној форми, ако је то потребно;
- f) треба да буду припремљене информације којима се описује процес мијешања;

- g) циљ је да се избјегне свако присуство ГМ компоненти како би се критеријуми за обиљежавање у складу са прописима ЕУ могли засигурно испунити.

Евиденција мора да буде читка и вјеродостојна, а води се на начин којим се могу искључити накнадне манипулације. Евиденција о производима се води у складу са законским одредбама. Ако нису предвиђени другачији рокови архивирања, евиденције се чувају најмање шест мјесеци након испоруке како би се омогућила провјера.

План тестирања је спреман и заснован на процјени ризика и обухвата опис процедуре узорковања. Аспекти које је треба узети у обзир укључују: врсту узорака, мјеста узорковања, узорковање готових производа, формирање збирних узорака, именовање узорковача, формирање задржаних узорака, те величину узорака. У плану узорковања описује се учесталост узорковања као и метод тестирања.

Потребно је да лабораторија има назив, а сертификат о акредитацији, као и потребни прилози, морају бити лако доступни.

Осим тога, утврђује се процедура о начину дјеловања када је ријеч о позитивним резултатима тестирања. Резултате анализе из група узорака које су испоручили добављачи могуће је узети у обзир у оквиру плана тестирања, али они не могу замијенити завршно узорковање и тестирање готовог производа.

Успоставља се систем руковања задржаним узорцима. Млинови хране за животиње могу се по потреби ослонити на ове задржане узорке како би на располагању имали дупле узорке или могућност унакрсне провјере.

1.2.4. Обука особља

Све особље укључено у радне процедуре, укључујући и возаче транспортних возила, похађа обуку о захтјевима производње без ГМО-а и радним процедурама утврђеним за те потребе. Обуке се одржавају прије него што особље започне своје активности, најмање једном годишње.

Интензитет обуке варира у зависности од особља и усмјерен је на његову одговорност за правилан ток производње без ГМО-а.

О овим обукама води се документација у погледу њиховог садржаја, полазника, као и датума, мјеста обуке и предавача.

1.2.5. Документација и период чувања

Сви документи у вези са процесом производње и ознаком "Погодно за производњу хране обиљегене ознаком 'без ГМО-а'", нпр. доставнице, потврда о непостојању сметњи, евиденција о производњи и току производа, документација за обуку итд. чувају

се најмање три године од датума испоруке, осим ако законом није прописан дужи период чувања.

1.2.6. Сљедивост и одвајање токова робе

1.2.6.1. Систем сљедивости

Систем сљедивости успоставља се тако да је у сваком тренутку омогућено утврђивање свих производа у погону који су повезани са процесом обиљежавања ознаком “без ГМО-а”. Осим тога, мора постојати могућност праћења производа који су у кратком року напустили предузеће (нпр. један дан), као и прикупљања квантитативних извјештаја и евалуација, на основу којих се изводе закључци о токовима робе и њиховој прихватљивости. За ове потребе прикупљају се сљедећи подаци:

- a) о поријеклу (држава, добављач);
- b) о формирању група производа, ако је то примјениво;
- c) документација о производњи/изради;
- d) о датуму испоруке и субјектима на тржишту којима је роба испоручена;
- e) о количини.

1.2.6.2. Мониторинг улазне робе

У служби задуженој за улазну робу потребно је обезбиједити да све критичне сировине и храна за животиње која се користи за сектор производње без ГМО-а испуњавају доље наведене услове.

Критичне сировине обухватају:

- a) увезене производе одобрене као генетички модификоване сорте у храни за животиње (нпр. соја, канола, кукурузни производи);
- b) производе који су одобрени за генетички модификован узгој у једној од држава чланица Дунав соје (нпр. кукурузни производи);
- c) производе који нису одобрени ни за увоз генетички модификованих производа, нити за узгој у једној од држава чланица Дунав соје, а који носе могући ризик од контаминације увезеном робом (домаћа соја, канола и кукурузни производи).

Некритичне сировине обухватају:

- a) производе које није могуће генетички модификовати (нпр. минерали);
- b) производе који немају одобрење за генетички модификовани узгој у једној од држава чланица Дунав соје и нису увезени (нпр. производи од траве);
- c) производе из држава чланица Дунав соје који се уопште не узгајају, или се веома ријетко узгајају, као генетички модификоване сорте (нпр., пшеница, јечам, овас, тритикале, раж).

Како би се то обезбиједило, нужно је од претходног добављача добити потврду за критичне сировине. То се нарочито може остварити помоћу:

- a) посебне изјаве о генетички немодификованом статусу тренутно испоручене количине;
- b) важећег и вјеродостојног сертификата о генетички немодификованом производу издатом од сертификационог тијела;
- c) резултата тестирања којим се потврђује генетички немодификовани статус испоручене количине;
- d) додатне назнака на доставници којом се тврди да су производи генетички немодификовани;
- e) јасне уговорне клаузуле у вези са испоруком генетички немодификованих производа.

За адитиве у храни за животиње и помоћне састојке потребно је доставити додатну спецификацију у којој је јасно назначено да производ не подлијеже обавези обиљежавања као генетички модификованог производа.

Потребно је обезбиједити да сировине или храна за животиње која није погодна за производњу генетички немодификоване хране ни у једном тренутку не доспију у ток сировина и хране за животиње која је намијењена производњи генетички немодификоване хране. Због тога се ток робе мора заштитити и физички и хронолошки или јасним и потпуним обиљежавањем свих производа.

1.2.6.3. Одвајање токова робе/искључивање међусобног мијешања робе које је могуће технички избјећи

Производња хране за животиње која не подлијеже обавезном обиљежавању одваја се од хране за животиње која подлијеже таквом обиљежавању. То одвајање може бити временско и просторно. Истовремена производња је једино могућа у случају физичког начина одвајања (нпр. одвајањем производних линија).

У случају временског одвајања, мора се одговарајућим процедуралним корацима обезбиједити да се било каква унакрсна контаминација генетички модификованог материјала сведе на минимум који је технички немогуће избјећи. Појединачни процедурални кораци са процјеном ризика (нпр. транспорт и поступци мијешања) морају се документовати уз посебан доказ о предузимању одговарајућих физичких, временских или логистичких мјера. Поред тога, ефикасност мјера мора се документовати репрезентативним резултатима ПЦР анализе.

1.2.6.4. Поступање са неусаглашеним производима

У случају позитивних резултата анализе или других налаза у погледу необезбијеђене усаглашености са условима производње без ГМО-а, потребно је прије отпремања робе

уставити систем управљања грешкама и обиљежавања/блокирања неусаглашених производа уз одговарајуће мјере. У случају контаминације критичних размјера, нужно је спровести одговарајуће корективне мјере.

1.2.6.5. Корективне мјере/континуирани процес побољшања

Од погона се захтијева да настави смањивати појаве случајне контаминације ГМ материјалом редовном провјером успостављеног система. За ове потребе, предузеће спроводи тзв. корективне мјере, како би елиминисало узроке случајних и технички неизбјежних контаминација ГМ материјалом и смањило њихов унос на најмању могућу мјеру. Предузете мјере прате се и подлијежу евалуацији након одговарајућег периода. Нарочито је потребно узети у обзир обраду резултата тестирања који указују на неусаглашености.

1.2.6.6. Управљање рекламацијама и повратом робе

Рекламације клијената или других тијела (нпр. локалних власти) у вези са генетички модификованим производима, односно одступања у оквиру система унутрашње контроле, документују се и процјењују на одговарајући начин. За ове потребе морају се спровести одговарајуће корективне мјере и утврдити одговорност.

У случају да се открију неусаглашености међу производима који су још увијек на тржишту, потребно је да буде спреман систем поврата производа који обезбјеђује писана обавјештења за купце. Ако је неопходно, роба се враћа назад на рачун произвођача хране за животиње.

1.2.7. Заштита система унутрашње контроле

Унутрашње контроле у предузећу спровode се једном годишње, како би се тај систем прегледао и заштитио.

1.2.8. Управљање кризним ситуацијама

Систем управљања кризним ситуацијама је спреман и потенцијалне опасности се анализирају. У овом смислу, потребно је успоставити процедуру којом се описује поступак у случају кризне ситуације. Телефони за хитне случајеве и контакт информације добављача и купаца морају увијек бити на располагању.

Унутрашњи систем за блокирање одбачених производа мора бити спреман.

Предузеће обавјештава своје купце у што краћем року о било каквим проблемима у вези са спецификацијама производа, посебно у вези са неусаглашености(ма) са критеријумима производње без ГМО-а које су имале, имају или су могле имати одређени утицај на поузданост процеса и/или законитост тих производа. Ово се спроводи у складу са принципом предострожности, али се не ограничава на њега.

1.2.9. Изјава на доставници

На доставницама за производе који не подлијежу обавезном обиљежавању препоручује се коришћење изјаве “Храна за животиње погодна за производњу хране обиљежене ознаком 'без ГМО-а’”.

1.2.10. Ангажовање превозника

Произвођач хране за животиње може да ангажује само оне превознике за транспорт хране за животиње која је погодна за производњу хране обиљежене ознаком “без ГМО-а” који се редовно прате у оквиру познатог система обезбјеђивања квалитета. Системом обезбјеђивања квалитета морају се дефинисати одговарајуће мјере за чишћење возила како би се спријечило преношење генетички модификованог материјала. Доказ се обезбјеђује на захтјев.

1.3. Критеријуми за фазу прераде (храна)

1.3.1. Опис објекта

Опис објекта саставља се тако да садржи:

- a) преглед свих локација, мјеста за производњу и производних линија укључујући производне процесе који се ангажују споља, ако је примјениво;
- b) спецификације свих производа без ГМО-а који се производе у објекту;
- c) списак добављача;
- d) организациону шему у којој су наведене одговорности;
- e) списак подуговарача/прерађивача под уговором укључених у процес производње без ГМО-а. Они морају бити укључени у процес по основу уговора;
- f) скуп формулација које се односе на производњу без ГМО-а (формулације/измјене формулације мора одобрити руководиоца објекта).

1.3.2. Расподјела одговорности/организациона шема

Структура објекта и организациона шема морају бити доступне у писаној форми у просторијама предузећа и морају садржавати информације о подјели одговорности и план замјена за вријеме одсуства.

Уз помоћ овог списка могуће је утврдити ко је одговоран за процесе генетички немодификоване производње, које особље је укључено, а које самим тим мора бити и обучено. Овај преглед се ажурира сваки пут када се особље прикључи или напусти предузеће.

1.3.3. Концепт унутрашње контроле/процјена ризика

Концептом унутрашње контроле произвођача хране морају се узети у обзир нужно одвојено руковање производима који садрже и који не садрже ГМО, као и могућност њиховог уношења и унакрсне контаминације генетички модификованим материјалом. Слично НАССР систему, нужно је извршити процјену ризика. Осим тога, уводе се мјере превенције, праћења и контроле када је у питању прихватљивост тврдње да производ не садржи ГМО.

Осим тога, проценом ризика обухваћена је могућност процјене коришћења арома, ензима, култура микроорганизама, адитива, помоћних супстанци и других састојака хране за животиње на основу сертификата које достављају добављачи.

Из безбједносних разлога израђују се режими узорковања са процијењеним ризиком у оној мјери у којој се ГМО може открити у производу. Анализе се врше у лабораторијама које су акредитоване у складу са ИСО 17025. Ово се углавном односи на сировине биљног поријекла.

Будући да генерално није могуће открити употребу генетички модификоване хране за животиње у животињским производима као што су млијеко, месо и јаја, ове анализе се углавном примјењују за сточарство. Због тога произвођачи прехранбених производа који прерађују сировине животињског поријекла стављају главни нагласак на документовано и досљедно одвајање животињских производа генетички модификованог и генетички немодификованог поријекла, сигурно коришћење производа без ГМО-а, као и на одговарајуће декларације добављача о састојцима хране.

1.3.4. Обука особља

Све особље укључено у радне процедуре, укључујући и руковаоце возилима, обучава се о условима производње без ГМО-а и радним процедурама утврђеним за ове потребе. Обуке се организују прије него што особље приступи одређеној активности, као и континуирано, најмање једном годишње.

Интензитет обука варира у зависности од особља и усмјерен је на одговорност за правилан ток генетички немодификоване производње.

О овим обукама води се евиденција у погледу њиховог садржаја, полазника, као и датума, мјеста обуке и предавача.

1.3.5. Документација и период чувања

Сви документи у вези са обиљежавањем ознаком “без ГМО-а”, нпр. доставнице, потврде о непостојању сметњи, документација о производњи и току робе, документација за обуку итд. чувају се најмање три године, осим ако законом није прописан дужи период чувања.

1.3.6. Сљедивост и одвајање токова робе

1.3.6.1. Систем сљедивости

Систем сљедивости успоставља се тако да одмах и у сваком тренутку омогући утврђивање свих производа у објекту који су повезани са процесом обиљежавања генетички немодификованих производа.

Осим тога мора да постоји могућност праћења слиједа хране за животиње и производа који су напустили објекат у року од једног дана, као и прикупљања квантитативних извјештаја и евалуација, на основу којих се изводе закључци о токовима робе и њиховој прихватљивости. За ове потребе прикупљају се сљедећи подаци:

- a) о поријеклу, укључујући сертификате за обиљежавање ознаком “без ГМО”;
- b) о формирању група производа, ако је то примјењиво;
- c) о коришћеним сировинама, адитивима и помоћним супстанцама, као и њиховом поријеклу;
- d) о датуму испоруке и субјектима на тржишту којима је роба достављена;
- e) о комуникацији у вези са претходном и накнадним фазама.

Потребно је свеобухватно обезбиједити да у било којем тренутку производи који нису усаглашени са условима производње без ГМО-а не доспију у ток генетички немодификованих производа. У ту сврху неопходно је заштитити ток робе и физичким и временским одвајањем, јасним и потпуним обиљежавањем свих производа. Тамо гдје је то потребно, треба спровести међучишћење.

Особље на свим нивоима, од службе задужене за улазну робу до службе за производњу и отпремање робе, мора да буде упознато са ГМ статусом појединачних производа и група производа.

Потребно је обезбиједити да само производи који у потпуности испуњавају законске услове за обиљежавање ознаком “без ГМО-а” излазе из предузећа као такви.

1.3.7. Контрола улазне робе

У служби задуженој за улазну робу потребно је обезбиједити да све сировине, храна, адитиви и помоћне супстанце које се користе за производњу/прераду/трговину производима са ознаком “без ГМО-а” испуњавају одређене услове.

Критичне сировине обухватају:

- a) увезене производе одобрене као генетички модификоване сорте у храни за животиње (нпр. соја, канола, кукурузни производи);
- b) производе који су одобрени за генетички модификован узгој у једној од држава чланица Дунав соје (нпр. кукурузни производи);

- c) производе који нису одобрени ни за увоз генетички модификованих производа нити за узгој у једној од земаља чланица Дунав соје, а који носе могући ризик од контаминације увезеном робом (домаћа соја, канола и кукурузни производи);
- d) све сировине животињског поријекла;
- e) све производе произведене уз помоћ микроорганизама.

1.3.7.1. Потврде произвођача и добављача

За сваку испоруку потребно је прибавити потврду претходног добављача којом се потврђује да тренутно испоручени производи задовољавају услове производње без ГМО-а.

Ово је могуће остварити помоћу:

- a) опште вјеродостојне потврде у вези са испорученом робом коју добављач издаје једном годишње;
- b) фактуре са доставницом;
- c) прецизно дефинисаног уговора;
- d) резултата аналитичког тестирања, ако се то тражи.

Овим документима мора се потврдити да коришћени састојци, адитиви и помоћне супстанце нису сами по себи ГМО, нису сачињени од ГМО-а, или нису произведени од ГМО-а или помоћу ГМО-а. Уопштено, случајни или технички неизбјежни трагови генетички модификованог материјала обично се толеришу до ограничења од највише 0,1% по састојку.

Ако, у случају арома, ензима, култура микоорганизама, адитива или помоћних супстанци, постоје било какве дугорочније потврде добављача, компанија једном годишње потврђује на одговарајући начин да ли су дате потврде још увијек важеће у оној форми у којој су издате, као и да ли су спецификације за дати артикал остале непромијењене.

1.3.7.2. Преглед излазне робе/поступање са неусаглашеним производима

У случају позитивних резултата анализе или других налаза у погледу необезбјеђивања усаглашености са захтјевима производње без ГМО-а, потребно је да буде успостављен систем управљања грешкама и обиљежавања/забране неусаглашених производа заједно са одговарајућим мјерама прије пријема у службу задужену за излазну робу.

1.3.7.3. Одвајање токова робе/искључивање међусобног мијешања робе

Потребно је да складиштење/транспорт производа који не садрже ГМО буде одвојено од производа који садрже ГМО. Одвајање може бити временско и физичко. Истовремено, складиштење је могуће једино у случају физичког одвајања.

У случају временског одвајања, потребно је одговарајућим процедуралним корацима избјећи било какво преношење материјала који није подесан за обиљежавање ознаком “без ГМО-а”.

Појединачни процедурални кораци са процјеном ризика морају се документовати уз посебан доказ о предузимању одговарајућих физичких, временских или логистичких мјера. Осим тога, ефикасност мјера мора се документовати репрезентативним резултатима истраживања.

1.3.8. Корективне мјере/континуирани процес побољшања

У случају рекламација, предузеће спроводи тзв. корективне мјере, како би трајно елиминисало изворе унакрсних контаминација ГМ материјалом. Предузете мјере прате се и подлијежу евалуацији након одговарајућег периода.

Нарочито је потребно узети у обзир обраду позитивних резултата анализе.

1.3.9. Управљање рекламацијама и повратом робе

Рекламације клијената или других тијела (нпр. локалних власти) у вези са генетички модификованим производима документују се и вреднују на одговарајући начин. За ове потребе морају се спровести одговарајуће корективне мјере, као и одредити одговорности.

У случају да се открију неусаглашености међу производима који су још увијек на тржишту, потребно је да буде спреман систем поврата производа, што укључује писана обавјештења за клијенте.

1.3.10. Заштита система унутрашње контроле

Унутрашње контроле у предузећу врше се једном годишње.

1.3.11. Управљање кризним ситуацијама

Систем управљања кризним ситуацијама је спреман и потенцијалне опасности се анализирају. У оквиру система управљања кризним ситуацијама потребно је успоставити процедуру којом се описује правац дјеловања у случају кризне ситуације.

Телефони за хитне случајеве и контакт информације добављача и клијената морају увијек бити доступни.

Потребно је да унутрашњи систем за забрану одбачених производа буде спреман.

Предузеће обавјештава своје клијенте у што краћем року о било каквим проблемима у вези са спецификацијама производа, посебно у вези са неусаглашености(ма) са критеријумима производње без ГМО-а које су имале, имају или би могле имати одређени утицај на безбједност и/или законитост тих производа. Ово се спроводи у складу са принципом предострожности, али се не ограничава на њега.

1.4. Услови за логистички ниво (трговина, складиштење и транспорт)

Ако логистички сектор засебно функционише, врши се његова посебна инспекција. У случају подуговарача, нпр. подуговарача млинова хране за животиње, инспекцију може спровести сам млин, под условом да је закључен уговорни споразум. Исто се примјењује на самооткупљиваче. Они се прате на нивоу пољопривредне производње.

1.4.1. Опис погона

Потребно је сачинити опис погона који садржи:

- a) све сировине и храну за животиње које предузеће складишти, транспортује и продаје;
- b) спецификације све хране за животиње које се наводе као погодне за производњу генетички немодификоване хране;
- c) списак добављача;
- d) списак подуговарача/прерађивача под уговором који су укључени у процес производње. Они морају бити укључени у процес на онову уговора;
- e) списак свих локација и транспортних јединица.

1.4.2. Расподјела одговорности/организациона шема

Структура погона и организациона шема морају бити доступне у оквиру предузећа у писаној форми и морају садржавати податке о расподјели одговорности и план замјена у случају одсуства.

Потребно је сачинити списак свих запослених у погону, као и запослених на одређено вријеме, ученика на пракси, приправника итд.

1.4.3. Концепт унутрашње контроле/процјена ризика

Концептом унутрашње контроле морају се узети у обзир нужно одвојено руковање производима који садрже и који не садрже ГМО, као и потенцијални извори њиховог увођења и унакрсне контаминације.

Слично систему НАССР-а, нужно је извршити процјену ризика. Поред тога, уводе се мјере превенције, праћења и контроле када је у питању прихватљивост необиљежавања у складу са уредбама бр. 1829/2003 и бр. 1830/2003 или коришћење тврдње којом се наводи да је храна за животиње погодна за производњу генетички немодификоване хране.

Концептима унутрашње контроле узимају се у обзир сљедећи критеријуми:

- a) регистрација свих сировина и хране за животиње које не подлијежују обавези обиљежавања као генетички немодификоване;
- b) одвојено руковање сировинама и храном за животиње које подлијежу обиљежавању и онима које не подлијежу обиљежавању, на свим нивоима складиштења и транспорта;
- c) утврђивање и искључивање извора уноса или контаминације;
- d) процјена ризика имајући у виду могуће ризике проузроковане одређеном врстом хране за животиње, земљама поријекла и производним процесима као и параметрима објекта;
- e) обезбјеђивање да се трајно мора избјећи свако присуство ГМ компоненти;
- f) процедуре за чишћење, инспекција процеса утовара, претходни терет у случају возила.

План анализе је доступан и заснован на процјени ризика, а обухвата опис процедуре узорковања. Аспекти које је потребно узети у обзир укључују: врсту узорака, мјеста узорковања, узорковање готових производа, формирање збирних узорака, именовање узорковача, формирање задржаних узорака, величину узорака. У плану узорковања описују се учесталост узорковања као и метод анализе.

Потребно је да се одреди лабораторија, а сертификат о акредитацији учини доступним, као и одговарајући прилог.

Осим тога, утврђује се процедура о начину дјеловања када је ријеч о позитивним резултатима анализе. Постојеће анализе испоручене групе узорака које добављачи подносе могу се узети у обзир у оквиру плана анализе, али не могу замијенити контролу финалног производа.

Утврђује се систем руковања задржаним узорцима. Предузеће се по потреби може ослонити на ове задржане узорке како би на располагању имало дупле узорке или могућност унакрсне провјере.

1.4.4. Обука запослених

Све особље укључено у радне процедуре, укључујући и возаче транспортних возила, обучавају се о условима генетички немодификоване производње и одговарајућим радним процедурама утврђеним за ове потребе. Обуке се организују прије него што запослени приступи одређеној активности, као и континуирано, најмање једном годишње.

О овим обукама води се документација у погледу њиховог садржаја, полазника, као и датума, мјеста обуке и предавача.

1.4.5. Документација и период чувања

Сви документи у вези са процесом производње и ознаком “Погодно за производњу хране обиљежене ознаком 'без ГМО-а'”, нпр. доставнице/евиденције, потврде о непостојању сметњи, документација за обуку итд. чувају се најкраће три године од датума испоруке, осим ако законом није прописан дужи период чувања.

1.4.6. Сљедивост и одвајање токова робе

1.4.6.1. Систем сљедивости

Систем сљедивости успоставља се тако да одмах и у сваком тренутку омогући утврђивање свих производа у предузећу који су повезани са процесом обиљежавања ознаком “без ГМО-а”. Осим тога, мора постојати могућност праћења слиједа производа који су напустили објекат у току од једног радног дана, као и прикупљања квантитативних извјештаја и евалуација, на основу којих се изводе закључци о токовима робе и њиховој прихватљивости. У складу са Уредбом (ЕЗ) бр. 178/2002 Европског парламента и Савјета од 28. јануара 2002. године о утврђивању општих принципа и услова закона о храни, оснивању Европске агенције за безбједност хране те утврђивању поступака у области безбједности хране, за ове потребе прикупљају се:

- a) подаци о поријеклу;
- b) подаци о формирању група производа, ако је то примјенииво;
- c) информације о датуму испоруке и субјектима на тржишту којима је роба испоручена.

1.4.6.2. Контрола улазних роба

У служби задуженој за улазну робу потребно је обезбиједити да све критичне сировине и храна за животиње које се користе за сектор генетички немодификоване производње испуњавају услове. За ове потребе нужно је обезбиједити потврду за сваку испоруку од претходног добављача. Ово је могуће остварити помоћу:

- a) посебне изјаве у вези са генетички немодификованим статусом актуелне испоруке робе;
- b) важећег и вјеродостојног сертификата сертификационог тијела о генетички немодификованим производима;
- c) додатног уписа на доставници којим се потврђује да су производи без ГМО-а.

За адитиве и помоћне супстанце потребно је доставити додатне спецификације у којима је јасно наведено да производ не подлијеже обавезном обиљежавању као генетички модификовани производ.

Потребно је свеобухватно обезбиједити да у било којем тренутку сировине или храна за животиње која није погодна за производњу генетички немодификоване хране не доспије у ток сировина и хране за животиње одређене за производњу хране без ГМО-а. У ту сврху неопходно је заштитити ток робе и у физичком и временском смислу.

1.4.6.3. Одвајање токова робе /искључивање међусобног мијешања робе

Складиштење/транспорт хране за животиње која не подлијеже обавезном обиљежавању одваја се од хране за животиње која подлијеже таквом обиљежавању. Одвајање се може остварити у просторном или временском смислу. Истовремена производња је једино могућа у случају физичког одвајања. У случају временског одвајања, одговарајућим процедурама мора се обезбиједити да се било каква прелазна контаминација генетички модификованим материјалом сведе на најмању могућу мјеру. Појединачни процедурални кораци са процјеном ризика (нпр. транспорт и поступци мијешања) морају се документовати уз посебан доказ о предузимању одговарајућих физичких, временских или логистичких мјера. Осим тога, ефикасност мјера мора се документовати репрезентативним резултатима истраживања.

1.4.6.4. Поступање са неусаглашеним производима

У случају позитивних резултата анализе или других налаза у погледу необезбјеђивања усаглашености са захтјевима производње без ГМО-а, потребно је прије отпремања робе успоставити систем управљања грешкама и обиљежавања/блокирања неусаглашених производа увођењем одговарајућих мјера.

1.4.6.5. Корективне мјере/процес континуираног побољшања

Предузеће се упозорава да настави континуирано смањивати садржај случајне унакрсне контаминације ГМ материјалом редовном провјером успостављеног система. За ове потребе, предузеће спроводи тзв. корективне мере, како би елиминисало узроке случајних и технички неизбјежних контаминација ГМ материјалом, односно смањило њихово уношење на најмању могућу мјеру. Предузете мјере се прате и подлијежу

евалуацији након одговарајућег периода. Нарочито је потребно узети у обзир обраду позитивних резултата анализе.

1.4.6.6. Управљање рекламацијама

Рекламације клијената или других тијела (нпр. органа власти) у вези са генетички модификованим производима документују се и вреднују на одговарајући начин. За ове потребе морају се спровести одговарајуће корективне мјере, укључујући и одређивање одговорности.

1.4.7. Заштита система унутрашње контроле

Једном годишње мора се спровести унутрашња контрола у предузећу.

1.4.8. Управљање кризним ситуацијама

Систем управљања кризним ситуацијама треба да буде спреман те да се потенцијалне опасности анализирају. У оквиру система управљања кризним ситуацијама, успоставља се процедура којом се описује правац дјеловања у случају кризне ситуације. Телефони за хитне случајеве и контакт информације добављача и клијената морају увијек бити доступни.

Унутрашњи систем за забрану одбачених производа треба да буде спреман.

Предузеће обавјештава своје клијенте у што краћем року о било каквим проблемима у вези са спецификацијама производа, посебно у вези са неусаглашености(ма) са критеријумима производње без ГМО-а које су имале, имају или су могле имати одређени утицај на безбједност и/или законитост предметних производа. Ово се спроводи у складу са принципом предострожности, али се не ограничава на њега.

1.4.9. Изјава на доставници

На доставницама за производе који су погодни за производњу хране обиљежене ознаком "без ГМО-а" препоручује се коришћење изјаве "Храна за животиње погодна за производњу хране обиљежене ознаком 'без ГМО-а'". Ако на доставници нема било каквих спецификација у вези са пружаоцем логистичких услуга, потребно је припремити другу документацију која омогућава заштиту процеса.

АНЕКС IV

КРИТИЧНИ УСЈЕВИ

Усјеви који имају генетички модификоване сорте и хибриде, а који се гаје у пољопривреди (као што су нпр. кукуруз, соја), као и сировине или производи који се производе од ових усјева, у сваком случају сматраће се критичним. Информације о овим усјевима могу се пронаћи на веб-страници:

<http://www.isaaa.org/>

Усјеви који немају дозволу за промет, али се нпр. појављују у систему брзог обавјештавања за храну и сточну храну (RASFF) регулативе ЕУ (попут риже и папаје), могу такође бити третирани као критичне компоненте.

RASFF-у се може приступити на:

http://ec.europa.eu/food/safety/rasff/portal/index_en.htm

Додатне информације о статусу одобрених ГМО-а за ЕУ доступне су на:

http://ec.europa.eu/food/dyna/gm_register/index_en.cfm

док су на међународном нивоу (Протокол из Картагине о биолошкој безбједности) доступне на:

<http://bch.cbd.int/>